
**III konferencija Dani primenjene
psihologije**

Knjiga rezimea

www.psihologijanis.org/dpp

**Departman za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Univerzitet u Nišu,
Septembar 2007**

Organizacija III konferencije Dani primenjene psihologije u Nišu, nastanak i štampanje ove knjige rezimea, potpomognuti su namenskim sredstvima Ministarstva nauke, kao i preko projekta 149062D koji se sprovodi na Filozofskom fakultetu u Nišu, a čiji su istraživači učestvovali u organizaciji konferencije, pripremanju softvera i publikacija, te sami učestvovali u njenom radu kao izlagači.

Sadržaj:

Plenarno predavanje.....	11
Vladimir Takšić: Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija i primjena	11
Okrugli sto: Psihosocijalne karakteristike studenata filozofskog fakulteta.....	12
Jelena Opsenica – Kostić: Zadovoljstvo životom studenata filozofskog fakulteta	12
Sekcija: Klinička psihologija.....	13
Tatjana Stefanović-Stanojević, Marina Hadži Pešić: Teorija afektivnog vezivanja i transakciona analiza iz ugla klasifikacije individualnih razlika.....	13
Vesna Anđelković: Multikulturalna dimenzija psihoterapijskog procesa	14
Mirjana Milojević, Marina Hadži Pešić, Nebojša Milićević: Stav prema psihoterapiji kod studenata psihologije.....	15
Irena Milić: Neke specifičnosti psihoanalitičke terapije adolescenata	16
Jelena Želeskov Đorić: Vikarijska traumatizacija psihoterapeuta	16
Bojana Crnjaković, Biljana Marinković, Snežana Popović: Primarna prevencija bolesti zavisnosti - izazov ili iluzija?.	18
Bojana Škorc, Vesna Ognjenović: Potencijali mladih za prevazilazenje krize.....	19
Kristina Brajovic Car, Danijela Kodžić, Marina Hadži Pešić: Mogućnosti preventivnog i savetodavnog rada sa mladima u krizi u okviru institucija kulture.....	20
Ivana Ristić, Snežana Vidanović: Doživljaj tela, anksioznost i agresivnost bodibildera	21
Jelena Pakić, Vesna Anđelković: Slika tela i nivo anksioznosti trudnica.....	22

Miljana Pejčić, Snežana Vidanović: Odbrambeni stilovi, nivo anksioznosti i socijalna distanca Srba koji žive na Kosovu i Metohiji	23
Milkica Nešić, Vladimir Nešić, Joviša Obrenović: Neurobiološka osnova hemijske zavisnosti i poremećaja kontrole impulsa.....	24
Violeta Blagojević: Rodnosenzitivna porodična terapija....	25
Sekcija: Psihologija rada.....	26
Snežana Živković: Uloga ljudskih faktora u kontroli industrijskih rizika.....	26
Elisaveta Sardžoska, Zorica Marković: Upoređenje stepena radnog zadovoljstva rukovodilaca i radnika u Makedoniji i Srbiji.....	27
Zorica Marković, Elisaveta Sardžoska: Povezanost faktora ličnosti i stilova rukovođenja kod menadžera različitog pola	28
Dragana Bjekić i Lidija Zlatić: Stres i ostvarivanje profesionalnih uloga nastavnika.....	29
Tatjana Milovanović, Nada Burmazović, Sandra Novaković: Kvalitet obuke za usavršavanje vestina u traženju posla	30
Iva Šverko, Vladimir Hedrih: Hollandov model RIASEC profesionalnih interesa u Hrvatskoj i Srbiji	31
Boban Petrović: Sklonost davanju socijalno poželjnih odgovora: ličnosni korelati.....	32
Marijana Mladenović: Koncept o sebi i motivacija za rad .	34
Svetlana Čičević: Struktura glasa kontrolora letenja u situaciji otkazivanja opreme.....	35
Čičević Svetlana, Petković Milena, Obradović Vesna, Eškić Nemanja, Đenadić Milutin: Mentalna rotacija.....	35
Joviša Obrenović: GAS, subsindromi i specifične reakcije na stresore	36
Janko Međedović, Snežana Stojiljković: Bazične dimenzije ličnosti, amoralnost i empatija kod osuđenika	37
Simpozijum: Neverbalna komunikacija – odlike i determinante.....	38

Marjana Anđelić: Uticaj grupe na opažanje primarnih emocija.....	38
Petrović Olivera: Procena primarnih emocija i osobina ličnosti na osnovu facijalnih ekspresija	40
Kostić Dragana: Subjektivna evaluacija emocionalnog iskustva kod ispitanika ženskog i muškog pola	41
Nikolić Darja: Predstave o verbalnim i neverbalnim znacima prevare.....	43
Ana Anđelić: Facijalni znaci laganja – lažni osmeh	44
Aleksandra Kostić: Neverbalni znaci nelagodnosti.....	45
Sekcija: Deca i mladi sa teškoćama u razvoju.....	46
Slađana Golubović, Gordana Đigić, Zorica Antonijević, Miša Ljubenović: Inkluzija u obrazovanju	46
Bisera Jevtić: Pedagoški aspekti inkluzivnog programa za predškolsko vaspitanje i obrazovanje	47
Dragana Stanimirović, Siniša Avramović: Doprinos stvaranju jednakih uslova za slepe i slabovide.....	48
Mirjana Stanković – Đorđević: Stavovi učenika prema vršnjacima sa smetnjama u razvoju	49
Gordana Đigić: Značaj obrazovanja za razvoj socijalne inteligencije romske dece.....	50
Petrović Boban, Novak Jadranka, Stojisavljević Duška: Efekti programa podrške osobama sa intelektualnim teškoćama.....	51
Nevenka K. Mihajlovic, Ljubisa Mihajlovic: The martin-bell syndrome (fragile x chromosome) - inheritance, characteristics and frequency	52
Dragana Stanimirović: Strategije prevladavanja stresa bitne za efikasnost slepih adolescenata i njihovih porodica.....	52
Simpozijum: Psihologija i religioznost.....	54
Srđan Dušanić: Religioznost i negativni socijalno- psihološki konstrukti	54
Jelena Spasić: Religiozni nastavni sadržaji i bazični oslonci ličnosti.....	55

Anka Pokeržnik: Kvalitet braka i selfizam kod bračnih parova niskog i visokog intenziteta religioznosti.....	56
Dragan Stamenković: Svetootačko učenje.....	56
Goran Z. Golubović: Avgustinovsko-kalvinistička antropologija u savremenoj sekularnoj psihoanalizi.....	57
Sekcija: Školska psihologija.....	57
Slavica Pavličević, Ivan Tomić: Programirano učenje i e-learning.....	57
Ružica Milosavljević, Slavica Pavličević: Studentska evaluacija projekatske nastave.....	59
Spasenija Čeranić: Emocionalni aspekti nastavnog procesa.....	60
Zorica Stanisavljević – Petrović: Uticaj nerazvojnih kriza u porodici na školski uspeh učenika	61
Jelena Stanković: Prava deteta u savetodavnom radu školskog psihologa sa decom i roditeljima	62
Pavličević Slavica, Stanišić Irena: Motorička koordinacija kao faktor sociometrijskog statusa u vršnjačkoj grupi na predškolskom uzrastu.....	63
Emina Kopas-Vukašinović : Neverbalni signali predškolskog deteta.....	65
Blagica Zlatković : Prediktori uspeha u studiranju studenata učiteljskog fakulteta u različitim nastavnim oblastima.....	66
Kristina Kašić, Snežana Stojiljković, Jelisaveta Todorović: Vaspitni ciljevi učitelja	67
Nebojša Milićević, Biljana Pejić, Vladimir Nešić: Primena analize polinomskih trendova u empirijskim istraživanjima umetnosti.....	68
Sekcija: Adolescencija	70
Marina Miljković: Mladi izuzeti od društva	70
Snežana Vidanović: Virtualna kultura i formiranje identiteta adolescenata	71
Marina Matejević: Funkcionalnost porodica sa adolescentima.....	71

Violeta Arnaudova: Vaspitni stilovi roditelja i emocionalna inteligencija adolescenata	72
Marija Đorđević: Kriticizam roditelja, agresivnost adolescenata i sklonost ka zloupotrebi alkohola	73
Jelena Mladenović, Jelisaveta Todorović Porodica i depresivnost mladih	74
Aleksandra Jovanović, Jelisaveta Todorović, Bojana Ilić: Doživljaj odnosa sa roditeljima , agresivnost i aleksitimija mladih sa delinkventnim ponašanjem	75
Milica Tošić, Natalija Dimitrijević, Dušan Todorović: Činioci značajni za samopoštovanje adolescenata.....	76
Đorđe Čekrlija, Svetlana Lazarević: Ženske i muške dimenzije samopoimanja.....	77
Tanja Panić: Zadovoljstvo životom srednjoškolaca.....	78
Kristina Stojanović, Melanija Djurović-Mistakidis: Kako se ljudi biraju - odnos između bazičnih osobina ličnosti i sociometrijskog statusa	79

Plenarno predavanje

Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija i primjena

Vladimir Takšić,
Filozofski fakultet, Rijeka, Hrvatska

Emocionalna inteligencija je pojam koji se posljednje dvije decenije često spominjao u psihološkoj javnosti. Uzrok tome je bio u sve većem zanimanju psihologa za područje emocija kao snažne motivacijske osnove ponašanja, kao i otvaranje područja inteligencije za proučavanje kognitivnih procesa i inteligentnog ponašanja osobe u svakodnevnom životu i okruženju.

Emocionalna inteligencija se najčešće definira kao sposobnost točnog prepoznavanja, adekvatnog izražavanja, kao i upravljanja i uporabe emocionalnih informacija u promociji za osobu važnih ciljeva. U području mjerenja individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji najčešće se spominju tri pristupa: a) samoprocjene vlastitih sposobnosti, b) mješoviti pristup i c) ispitivanje emocionalne inteligencije testovima uratka.

Naziv definiranje i prva znanstvena istraživanja emocionalne inteligencije vezuju se uz imena dvojice autora Johna Mayera i Petera Saloveya. Oni su svojstveno znanstvenoj metodologiji sustavno razvijali instrumentarij za procjenu EI i paralelno s tim određivanje samog pojma. Planetarnu je popularnost emocionalna inteligencija dosegla pojavom knjige Daniela Golemana, psihologa i dugogodišnjeg dopisnika New York Timesa. Njegova knjiga je dvije godine bila bestseller u SAD, prevedena na preko 30 jezika i prodana u više od 50 milijuna primjeraka, a konačni rezultat je bilo nekritično širenje definicije, ali i mogućnosti prognoze realnih kriterija. Čini se da se euforija oko emocionalne inteligencije pomalo stišala, pa ulazimo u period kada se "hladne glave" provjeravaju efekti koje je konstrukt emocionalne inteligencije ostavio u psihološkoj znanosti. Pojavljivanje radova o EI u prestižnim svjetskim časopisima i knjigama o teorijama inteligencije, kao i instrumenata za njenu procjenu, pokazuje da je emocionalna inteligencija danas prihvaćena kao ozbiljan koncept. Produbljuje se konceptualizacija i operacionalizacija konstrukta EI i sve je više empirijski utemeljenih podataka o njejoj konstruktnoj, konvergentno-divergentnoj i prognostičkoj valjanosti. Najzanimljiva je visoka povezanost s

procjenom uspješnosti rukovođenja timom, kao empirijska potvrda do sada u literaturi često isticanih pretpostavki o velikoj važnosti emocionalnih vještima i kompetentnosti u procesu rukovođenja.

Ključne reči: emocionalna inteligencija, teorije inteligencije, upitnici i testovi emocionalne inteligencije

Okrugli sto: Psihosocijalne karakteristike studenata filozofskog fakulteta

Zadovoljstvo životom studenata filozofskog fakulteta

Jelena Opsenica - Kostić
Filozofski fakultet, Niš

U poslednjih nekoliko decenija postoji povećan interes za koncept subjektivnog blagostanja (subjective well-being, SWB), kao rezultat pokušaja da se razume kako ljudi evaluiraju svoje živote. Subjektivno blagostanje je vrlo široka kategorija fenomena koja uključuje emocionalne reakcije, zadovoljstvo pojedinim aspektima života, kao i evaluaciju života u celini. Iz samog termina je jasno da se subjektivno blagostanje sagledava na osnovu doživljavanja ispitanika, odnosno iz individualne perspektive onog ko odgovara na upitnik.

Subjektivno blagostanje ima tri komponente: zadovoljstvo životom, učestalost doživljavanja prijatnih i učestalost doživljavanja neprijatnih emocija. Svaka od ovih komponenti može se dalje rašlanjivati. Tako globalno zadovoljstvo životom može biti sagledano kroz zadovoljstvo različitim domenima, npr. Zadovoljstvo poslom, brakom ili prijateljstvima.

Ovaj rad je deo šireg istraživanja u kojem su ispitanici bili studenti Filozofskog fakulteta u Nišu, 230 devojaka i 34 mladića. Ispitivanjem je obuhvaćen niz varijabli, između ostalog i zadovoljstvo životom, preko pet domena: zadovoljstvo porodicom; prijateljima; fakultetom, odn. Studiranjem; okruženjem i zadovoljstvo sobom. Upotrebljena je Multidimensional Students` Life Satisfaction Scale, S. Huebnera (2001), koja je slobodna za korišćenje. Kronbahovi alfa-

keoficijenti se u inostranim istraživanjima kreću (za pojedine subskale) od .90 do .70., a u našem istraživanju oni su u rasponu od .89 do .62.

Rezultati pokazuju da su studenti najzadovoljniji svojim prijateljima, a najmanje zadovoljni svojim okruženjem. Zadovoljstvo fakultetom, odn. Studiranjem, najmanje doprinosi osećanju generalnog zadovoljstva, ali je znatno više nego zadovoljstvo školom kod srednjoškolaca (dobijeno primenom iste skale). Devojke su zadovoljnije od mladića porodicom i prijateljima, a i njihovo generalno zadovoljstvo je više. Studenti sa višim zadovoljstvom životom imaju i više samopoštovanje, mereno Rozenbergovom skalom. Postoje značajne negativne korelacije između svih domena zadovoljstva životom i trenutne i trajne anksioznosti, (mereno upitnikom STAI).

Ključne reči: zadovoljstvo životom, studenti, subjektivno blagostanje

Sekcija: Klinička psihologija

Teorija afektivnog vezivanja i transakciona analiza iz ugla klasifikacije individualnih razlika

Tatjana Stefanović Stanojević, Marina Hadži Pešić
Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Rad se može razumeti kao pokušaj povezivanja aktuelnih psiholoških teorija, teorije afektivnog vezivanja i transakcione analize, na osnovu zajedničkog utemeljenja u psihoanalizi, ali i na osnovu brojnih sličnosti, počev od sagledavanja dinamike ličnosti, do klasifikacije individualnih razlika.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 260 studentkinja Filozofskog fakulteta, instrumentima: Experience of Close Relationships Scale, (Brenan, Clark and Shaver, 1998); Drivers Chek List, (Jozeph William Hazell, 1986).

Rezultati su donekle iznenađujući, pre svega u pogledu distribucija, kako obrazaca afektivne vezanosti, tako i drajvera transakcione analize. Pokušali smo da ih razumemo upoređujući ih

sa rezultatima dobijenim u slično organizovanim kros- kulturalnim istraživanjima (van Ijzendoorn&Sagi, 1999). Korelacije između obrazaca i drajvera nisu statistički značajne, ali dobijene povezanosti između nesigurno povučenog obrasca i drajvera BITI ISPRAVAN, te preokupiranog obrasca i drajvera UGODITI, svedoče o smislenosti naših očekivanja i potrebi organizovanja istraživanja na većem i raznovrsnijem uzorku.

Ključne reči: teorija afektivnog vezivanja, transakciona analiza, obrasci afektivnog vezivanja, drajveri.

Multikulturalna dimenzija psihoterapijskog procesa

Vesna Anđelković

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

U radu se razmatraju etičke dileme psihoterapeuta kada pružaju tretman klijentima koji pripadaju različitim kultura. Po definiciji psihologije, a i prema Etičkom principu D Američkog psihološkog udruženja (APA, 1992) od psihologa se očekuje da uvažavaju kulturne i individualne razlike, kao i razlike u ulogama koje se tiču uzrasta, pola, rase, nacionalnosti, religije, seksualne orijentacije, jezika i socioekonomskog statusa.

Takođe, od njih se očekuje da otklone, ili makar drže pod kontrolom posledice ličnog odnosa koji su u vezi sa ovim faktorima na svoj rad, kao i da i sami svesno ne učestvuju i ne odobravaju diskriminaciju. Drugim rečima, psiholozi treba da "ukažu dužno poštovanje osnovnim pravima, dostojanstvu i vrednosti svih ljudi" (APA, 1992, str. 1599).

Konkretno, u skladu sa ovim zahtevima pokušavaju se sagledati pristupi u nekim fazama terapijskog procesa koji nam mogu biti od pomoći u odgovoru na, ne tako retke, dileme proistekle iz razlika među kulturama.

Ključne reči: multikulturalnost, psihoterapija

Stav prema psihoterapiji kod studenata psihologije

Mirjana Milojević, Marina Hadži-Pešić i Nebojša Milićević
Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Cilj ovog rada je da se utvrdi povezanost altruizma i bazičnih dimenzija ličnosti sa jedne strane i stava prema psihoterapiji sa druge strane. Stav je stečena dispozicija, stečena spremnost, da se na određen način opaža, misli, emocionalno reaguje i deluje; ali kakvo će to reagovanje biti zavisi od iskustva pojedinca formiranog u toku njegovog života (Rot, 2003). U ovom istraživanju bavimo se stavom prema psihoterapiji. Definicija koju je predložio Berger, predstavlja opšti okvir sačinjen od ključnih uslova za psihoterapijski rad sa klijentom (pacijentom). „Psihoterapija je stručna intervencija koja se sprovodi na osnovu validne saglasnosti terapeuta i klijenta, u cilju psihološke pomoći klijentu, u skladu sa profesionalnim naučnim, legalnim i etičkim kriterijumima. Psihoterapija je opravdana kada klijent traži pomoć u rešavanju lične, psihoterapijski rešive smetnje, ako se nalazi u stanju psihološke ali i socijalne, somatske i egzistencijalne disfunkcionalnosti, pod uslovom da je adekvatno saradljiv i saglasan da psihoterapija traje više od jednog susreta“ (Berger, 2004 str. 35). Altruizam se definiše kao najviši nivo pomaganja, najvišeg kvaliteta, koje je preduzeto namerno i dobrovoljno radi drugih. Za altruizam se može reći da je rezultat moralnog ubeđenja u pravičnost, bez očekivanja spoljašnjih nagrada (Joksimović, 1990). Autori nekih definicija naglašavaju neophodnost žrtvovanja, a isključuju mogućnost lične dobiti, dok neki samo ukazuju na posledice altruističnog postupka po dobrobit drugog bez uplitanja u motive dobročinitelja. Za potrebe ovog rada korišćeni su Petofaktorski model ličnosti (Costa i McCrea, 1995), Upitnik stavova prema psihoterapijskoj pomoći (Schmid-Ott, Reibald, Niederauer, Künsebeck, Schulz, Lamprecht, Jäger, 2003) i Skala altruizma mladih (Mladenović, 2000). Istraživanje je sprovedeno tokom oktobra i novembra 2006 godine na Filozofskom fakultetu u Nišu. Uzorak su sačinjavali studenti psihologije i to ukupno 58 devojaka i 63 mladića.

Ključne reči: stav prema psihoterapiji, altruizam, bazične dimenzije ličnosti.

Neke specifičnosti psihoanalitičke terapije adolescenata

Irena Milić

Specijalna psihijatrijska bolnica Gornja Toponica

Psihoterapeutov zadatak u terapiji mladog čoveka je da podrži razvoj i očuva tekovine detinjstva u nekofliktnim zonama. To je ponekada bitka sa atraktivnim nezrelim delom analizanda. To obavezuje terapeuta da usmerava strategiju terapije na ili uz ovaj deo, a nikada protiv njega.

Emotivna bitka mladosti odvija se oko stožera projektivne identifikacije, identiteta, ljubavi, mržnje i strahova. Potka drame i mita mladosti je avantura viskog rizika, susret sa limitiranošću života neumitnom smrti i prorada iste. Posledica je depresivnost, suicidalnost, destruktivnost i strah od bliskosti kao poricanje bekstva iz života obesmišljenog smrću.

Kod psihički zrelog čovjeka stapaju se potrebe da voli i bude voljen u celinu Bitan sadržaj ljubavi je poverenje među ljudima koji se vole. U terapiji adolescenta libido i agresija ljubav i mržnja su dubleti koji obeležavaju sve interakcije terapisjog dubleta. Podržati i podneti sve to je ponekada teško. Ako tada terapeut ne misli u kategoriji psihotičnih etiteta, već se trudi da razume pomeranje sveta od unutra ka spolja i obrnuto, mlada osoba se kreće ka njemu i od njega. Trasa za separaciju je napravljena.

Ključne reči: psihoanalitička terapija adolescenata, emotivne šarže, konflikt

Vikarijska traumatizacija psihoterapeuta

Jelena Želeskov Đorić

Institut za mentalno zdravlje, Beograd

Vikarijska traumatizacija je relativno nov koncept čije su osnove literatura o izgaranju i kontratransferu. Poslednjih godina vikarijska trauma je proučavana u znatnom broju empirijskih

istraživanja (Kassam-Adams, 1994; Munroe, 1990; mccann & Pearlman, 1995; Schauben & Frayier, 1995). Pojedine definicije poistovećuju vikarijsku traumu sa sekundarnom traumom ističući da ona predstavlja simptome stresa koji se mogu javiti nakon intenzivnih kontakata sa traumatizovanim osobama. Veruje se da se vikarijska trauma javlja kad osobe koje nisu neposredne žrtve, jesu izložene specifičnostima traumatskog materijala ili ponovnom pokretanju traumatskih iskustava kod traumatizovane osobe. Neki drugi autori (Sabin-Farrdl & Turpin, 2003) smatraju da se sekundarna trauma odnosi na sekundarni traumatski stres, dok se vikarijska traumatizacija fokusira na kognitivne šeme ili suštinu verovanja terapeuta i način na koji se oni mogu promeniti kao rezultat empatičkog rada sa klijentom i izlaganju traumatskog zamišljanja prezentovanog materijala od strane klijenta. Vikarijska traumatizacija nije nešto što klijenti rade terapeutima, već je ljudska posledica suočavanja i znanja realnosti traume. Ona predstavlja nezaobilazni efekat rada sa traumom, usled empatičkog angažovanja u cilju pomoći klijentu. Da bi se opisali efekti „rada sa traumom“ na terapeuta, pored pojma vikarijske traumatizacije koriste se i drugi termini kao što su sekundarni traumatski stresni poremećaj (Figley, 1999), sekundarni traumatski stres (Figley, 1995), empatički umor (Figley, 1995), traumatski kontratransfer (Herman, 1992), izgaranje (Pines & Maslach, 1978). Cilj rada je da ukaže na sličnosti i razlike između kontratransfera, izgaranja, sekundarnog traumatskog stresa, sekundarnog traumatskog stresnog poremećaja i empatičkog umora sa jedne i vikarijske traume sa druge strane. Pored toga diskutovani su faktori koji utiču na pojavu vikarijske traume, kao i mogućnosti prevencije razvoja vikarijske traume psihoterapeuta.

Ključne reči: vikarijska trauma, sekundarni traumatski stres, psihoterapija, kontratransfer

Primarna prevencija bolesti zavisnosti - izazov ili iluzija?

Bojana Crnjaković, Biljana Marinković, Snežana Popović
Savet za prevenciju bolesti zavisnosti i borbu protiv verskih sekti SO Leskovac

Na teritoriji Jablaničkog okruga je krajem 2006 godine sprovedeno obuhvatno ispitivanje adolescenata sa ciljem da se dobije objektivna i realna slika stanja zloupotrebe psihoaktivnih supstanci (PAS) među učenicima osnovnih i srednjih škola u okrugu. Istraživanje je obavljeno na stratifikovanom uzorku od 1700 učenika uzrasta 11 do 18 godina. Dobijeni podaci pokazuju da je donja granica početka zloupotrebe droga 10 godina i da konzumenata ima i u osnovnim školama. Kritični periodi za regrutovanje konzumenata su 14 i 16 godina. Podaci pokazuju da adolescenti koji su zadovoljniji svojim odnosom sa roditeljima i nastavnicima ređe probaju PAS. Ohrabrujući je podatak da 48,6% ispitanih želi da se aktivno uključi u programe prevencije bolesti zavisnosti. Objavljivanjem rezultata sprovedene ankete u svim lokalnim medijima, Koordinacioni odbor Jablaničkog okruga za prevenciju bolesti zavisnosti postigao je bazične ciljeve prevencije – podizanje svesti u javnom mnjenju o sve većoj prisutnosti problema zloupotrebe PAS i podizanje spremnosti pojedinaca i grupa u lokalnoj zajednici da se aktiviraju u prevenciji bolesti zavisnosti. Dobijeni podaci ukazuju na potrebu za brzim preduzimanjem novih koraka u prevenciji: 1 – intenziviranje vaspitnog rada usmerenog na razvoj samopouzdanja i samokontrole adolescenata; 2 – poboljšanje kvaliteta i raznovrsnosti edukativno – informativnog materijala o PAS namenjenog učenicima; 3 – sprovođenje psiho-socio-edukativnog rada sa roditeljima koji bi za krajnji cilj imao podizanje roditeljskih kompetencija i unapređenje funkcionisanja porodice kao osnovnog zaštitnog faktora; 4 – organizovanje većeg broja takmičarskih i stvaralačkih aktivnosti kojima bi se među adolescentima promovisali zdravi stilovi života i humane vrednosti.

Ključne reči: anketa, PAS - psihoaktivne supstance, bolesti zavisnosti, prevencija

Potencijali mladih za prevazilaženje krize

Bojana Škorc, Vesna Ognjenović
*Fakultet likovnih umetnosti, Univerzitet u Beogradu; Zdravo da ste
NVO*

Cilj istraživanja 2005/7 koje je, uz podršku Srpskog saveta za izbeglice sprovedeno, je doživljaj socijalne krize. Korišćen je polustrukturirani upitnik stvoren kroz participativni rad sa grupama mladih. Kvalitativno su analizirani odgovori na sledeća pitanja: a. Šta je bilo najteže u toku krize?; b. Šta je bila najefikasnija strategija za prevazilaženje? I c. Šta bi bilo važno poručiti drugima? Uključene su tri grupe ispitanika: a. Mladi, izbegli i raseljeni, stari od 15 do 30 godina, b. Profesionalci iz državnih institucija i c. Aktivisti nevladinih organizacija. Istraživanje pokazuje subjektivni aspekt socijalne krize, viđenje strategije prevazilaženja i razlike između ispitanih grupa. Nalazi su deo šireg istraživačkog projekta kojim se stiče uvid u psihološki i socijalni okvir u kome grupa mladih, pogođena ratom odrasta i koja je polazište za izgrađivanje održivih preventivnih mehanizama kako bi se buduće krize ublažile i aktivnije prevazilazile.

Metod: Kroz participativni rad, kreirano je i izvedeno istraživanje otvorenog tipa. Upitnici su primenjeni na tri grupe. Odgovori su beleženi pismeno i audio zapisom. Odgovori su analizirani kvalitativnim postupkom – frekvence i procenti. Grupu ispitanika čine mladi (100), profesionalci iz državnih institucija (150) i aktivisti nevladinih organizacija (50).

Rezultati: Grupa mladih ističe psihološki aspekt krize izazvan gubljenjem doma, pogibijama, napuštanjem kraja, neizvesnošću. Najjači potencijali za prevazilaženje se vidi u socijalnim odnosima (70%), u okviru porodice, šire porodice i društvenog okruženja. Poruke koje grupa daje su ohrabrenje drugima i opomena u vezi tragedije ratne krize. Aktivisti nevladinih i vladinih organizacija navode kao najteže opšte socijalne aspekte krize. Postoje razlike u odgovorima koje odlikavaju razlike u stepenu uključenosti i pogođenosti krizom, ali i lične osetljivosti i spremnosti da se reaguje na promene u zajednici.

Ključne reči: socijalna psihologija, kriza, izbeglištvo

Mogućnosti preventivnog i savetodavnog rada sa mladima u krizi u okviru institucija kulture

Kristina Brajovic Car, Danijela Kodžić, Marina Hadži Pešić
*Fakultet za medije I komunikaciju-Singidunum Univerzitet; Dom
Omladine Beograd; Filozofski fakultet Niš*

U okviru Doma omladine Beograda (DOB), kulturne ustanove široke delatnosti, u poslednje dve godine praktikuje se nešto što se može nazvati socijalna terapija, odnosno psihoedukativni grupni rad. Program je koncipiran tako da kao primarni cilj ima razvoj modela saradnje stručnjaka za mentalno zdravlje i obrazovno-kulturnih ustanova za mlade poput Doma omladine. Radi se o praksi uglavnom grupne terapije koja pomaže mladima i odraslima da emocionalno rastu kako bi mogli da se nose sa problemima i izazovima u životu. To je pre svega pozitivna psihološka praksa koja ne etiketira niti dijagnostifikuje. Između ostalog, cilj ovog projekta jeste i uključivanje stručnih kapaciteta Savetovaništa za mlade Doma omladine i svih drugih resursa Doma omladine, kao javne ustanove kulture, u dugotrajni proces transformacije sistema socijalne i zdravstvene zaštite. Namera stručnog tima Savetovaništa je da, kroz psihološke radionice na jednom mestu budu integrisane socijalne i obrazovne potrebe mladih. Odnosno, putem ovog projekta Savetovanište za mlade DOB-a nastoji da svojim korisnicima pruži mogućnost da kod sebe razviju i neguju kulturu stalnog obrazovanja i obogaćivanja ličnosti. Praktično, ovo bi značilo da su korisnici ohrabreni da od stručnjaka za mentalno zdravlje dobiju podršku i savet čak i kada nisu obhrvani teškoćama i problemima.

Akcent je na ljudskom kapacitetu da preoblikuje i menja ono što postoji u njegovom okruženju. Iz tog razloga aktivnosti radionica između ostalog uključuju i preispitivanje nekih opštih pretpostavki, stereotipa, predrasuda i to na temu partnerstava, roditeljstva, porodičnih odnosa, individualne sposobnosti i odgovornosti.... Ovakav terapijski pristup pomaže ljudima koji dođu na terapiju da mobilisanje i promovisanje javnih, lokalnih službi, radi pružanja preventivnih savetodavno-terapijskih usluga u zajednici, obezbeđenje neophodne prateće podrške procesu deinstitucionalizacije sistema zdravstvene i socijalne zaštite. Ohrabrivanjem postojanja alternativnih lokalnih službi, poput usluga

Savetovališta DOB-a, u odnosu na tradicionalni centralizovani koncept zaštite mentalnog zdravlja, može doprineti prevenciji smeštaja korisnika u ustanove ili pak omogućavanja njihovog lakšeg prelska iz ustanove nazad u zajednicu.

Ključne reči: psihoedukativna praksa, primarna prevencija, interdisciplinarna saradnja, psihoterapija i savetovanje u zajednici, deinstitucionalizacija zaštite mentalnog zdravlja

Doživljaj tela, anksioznost i agresivnost bodibildera

Ivana Ristić, Snežana Vidanović

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet u Nišu

U radu se izlažu rezultati istraživanja doživljaja tela, anksioznosti i agresivnosti kod bodibildera i neke razlike koje postoje između bodibildera i osoba koje se ne bave bodibildingom. Doživljaj sopstvenog tela procenjen je upitnicima BDQ (kojim se ispituje distorzija tela) i BFQ (koji je konstruisan za procenu dimenzija telesnih doživljaja). Nivo anksioznosti procenjen je skalom STAI-formay, a stepen primarne agresivnosti Testom primarne agresivnosti T-15. Uzorak čine 30 ispitanika koji se aktivno bave bodibildingom i 30 ispitanika koji se ne bave tom aktivnošću.

Rezultati istraživanja su pokazali da se dve grupe ispitanika statistički značajno razlikuju u pogledu usmerenosti na telo (BFQ) na dvema dimenzijama - glavi i stomaku. U pogledu dimenzija vezanih za distorziju tela (BDQ), dobijena je statistički značajna razlika jedino na dimenziji granice. U odnosu na dve osnovne dimenzije anksioznosti (situaciona i opšta), kao i stepenu primarne agresivnosti, nije dobijena statistički značajna razlika između bodibildera i osoba koje se ne bave bodibildingom

Ključne reči: bodibilderi, doživljaj tela, anksioznost, agresivnost

Slika tela i nivo anksioznosti trudnica

Jelena Pakić, Vesna Anđelković
Filozofski fakultet, Niš

U radu se sa teorijskog i empirijskog stanovišta razmatraju i upoređuju doživljaj tela i nivo anksioznosti trudnica u četvrtom i osmom mesecu trudnoće i žena koje nisu u drugom stanju.

Istraživanje je izvršeno na uzorku od 90 ispitanica, od toga 30 ispitanica u četvrtom mesecu trudnoće, 30 ispitanica u osmom mesecu trudnoće i komparativna grupa kojom je obuhvaeno 30 žena koje nisu u drugom stanju. Slika tela određena je prema teorijskim i metodološkim postavkama Fishera. Pomoću Upitnika fokusiranja na telo (BFQ) procenjavano je osam dimenzija slike tela (leđa, oči, glava, srce, stomak i usta, desna strana, ruke), a dimenzije (veliko-malo, granice, zatvoreno-otvoreno, koža, prljavo, depersonalizacija) procenjavane su Upitnikom distorzije tela (BDQ). Takođe smo koristili Inventar anksioznosti - Forma Y (STAI- Forma Y) Spielbergera, koja sadrži odvojene skale samoprocene dve različite dimenzije anksioznosti: trenutna anksioznost (STAI- S) i opšta anksioznost (STAI-T). Rezultati su pokazali da se trudnice u četvrtom mesecu razlikuju u doživljaju vlastitog tela i u odnosu na trudnice u osmom mesecu, a i u odnosu na žene koje nisu trudne. Razlike među grupama javile su se i u nivou anksioznost. Obe dimenzije anksioznosti najizraženije su kod žena koje nisu trudne, a najmanje su izražene kod trudnica u osmom mesecu trudnoće.

Ključne reči: slika tela, nivo anksioznosti, stadijumi trudnoće

Odbrambeni stilovi, nivo anksioznosti i socijalna distanca Srba koji žive na Kosovu i Metohiji

Miljana Pejčić, Snežana Vidanović
Departman za psihologiju, Filozofski fakultet u Nišu

U radu se sa teorijskog i empirijskog stanovišta razmatra priroda odbrambenih stilova, nivo anksioznosti i socijalna distanca ispitanika koji žive na Kosovu i Metohiji i upoređuju se sa ispitanicima koji žive u Srbiji, sa ciljem potpunijeg i boljeg razumevanja psihičkog funkcionisanja osoba koje žive na Kosovu i Metohiji.

Istraživanje je izvršeno na prigodnom uzorku od 157 ispitanika srpske nacionalnosti podeljenih u dve grupe: 78 ispitanika sa Kosova i Metohije (Gračanica sa užom okolinom) i 78 ispitanika iz Srbije (Niš sa užom okolinom), muškog i ženskog pola uzrasta od 19 do 45 godina. Svaki ispitanik sa Kosova i Metohije uparen je sa ispitanikom iz Srbije po polu, uzrastu i obrazovanju.

Procenjavana su četiri odbrambena sila, pomoću Upitnika odbrambenih stilova (DSQ), koja obuhvataju određene mehanizme odbrane: neadaptivni stil (povlačenje, regresija, acting out, inhibicija, pasivna regresija i projekcija), stil izobličenja predstava (omnipotencija, cepanje, primitivna idealizacija), samožrtvujući stil (reaktivna formacija, pseudoaltruizam) i adaptivni stil (sublimacija, supresija, humor), zatim, anksioznost – trenutna i opšta (Spilbergov test anksioznosti) i socijalna distanca (Bogardusova skala socijalne distance).

Dobijeni rezultati su pokazali da obe grupe ispitanika imaju povišene srednje vrednosti na sva četiri odbrambena stila, počev od tzv. Nezrelih do zrelih obrazaca odrambenog funkcionisanja. Najizraženije i statistički značajne razlike izmedju grupa su u odnosu na neadaptivni stil i socijalnu distancu. Dobijeni rezultati razmatrani su u svetlu klasičnih i savremenih teorijskih i empirijskih saznanja iz ovih oblasti.

Ključne reči: Odbrambeni stilovi, anksioznost, socijalna distanca, Srbi sa Kosova

Neurobiološka osnova hemijske zavisnosti i poremećaja kontrole impulsa

Milkica Nešić, Vladimir Nešić, Joviša Obrenović
Medicinski fakultet, Niš; Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Zavisnost od droga karakteriše prelazak sa povremene ka kompulzivnoj zloupotrebi, koji je obično udružen sa gubitkom kontrole nad konzumiranom količinom droga. Poremećaj kontrole impulsa (ICD), kao što je patološko kockanje, kleptomanija, piromanija, intermitentni eksplozivni poremećaj ili kompulzivna kupovina, ishrana, kao i zavisnost od interneta, podrazumeva ponovljeno i kompulzivno uključanje u specifično ponašanje, uprkos averzivnim posledicama, padu kontrole ponašanja i napetost pre započinjanja zavisničkih aktivnosti. Dijagnostički kriterijumi za ICD, kao i za zavisnost od droga, odnose se na toleranciju, apstinenciju, ponovljene bezuspešne pokušaje da se prekine ili završi ovakvo ponašanje i interferenciju sa važnim područjima životnog funkcionisanja. Postoje mnogobrojne neurobiološke i genetske sličnosti ICD-a i zavisnosti od supstanci. Zato se osobe sa poremećajem kontrole impulsa mogu smatrati „biheviornalnim zavisnicima“. Genetski, biheviornalni i podaci tretmana implikuju mnogobrojne neurotransmiterske sisteme i neuronske krugove u uspostavljanju i održavanju biheviornalne zavisnosti. U osnovi zavisnosti su tri glavna neuronska kruga. Krug potkrepljenja drogom sastoji se od proširene amigdale uključujući centralno jedro, koritasto jedro strije terminalis i prelaznu zonu u ljusci nukleus akumbensa. Mnogobrojni hemijski sistemi koji potiču iz mezencefalinih i pontinih jedara modulišu ovaj krug: dopamin, enkefalin, β -endorfin, za nagradu, a kortikotropin oslobađajući faktor i noradrenalin za stres. Drogom i simbolom indukovani krug povratka sastoji se od prefrontalnog korteksa, odnosno bazolateralne amigdale. Krug potrage za drogom (kompulzivnost) sastoji se od petlje akumbens, palidum, talamus-prefrontalna kora. Tri kruga su u međusobnoj vezi, a neuropatologija uključuje strukture od ponsa i mezencefalona do frontalne kore. Hipokampus, koji posreduje specifično učenje je takođe uključen. Brzi i trajni oblici sinaptičke plastičnosti neuronskih krugova nagrade udruženi su sa biheviornalnim efektima zloupotrebe droga. Proces zavisnosti razara neuralne krugove koji omogućuju

samokontrolu i odgovarajuće donošenje odluka. Poznavanje ovih mehanizama može pomoći u tretmanu ovih poremećaja.

Rodnosenzitivna porodična terapija

Violeta Blagojević

Savetovalište za porodicu, Centar za socijalni rad, Niš,

Ako želimo da zaista budemo profesionalni i odgovorni moramo da budemo spremni da raskrinkamo i demaskiramo neke dominantne kulturne premise, naročito one koje se odnose na moć, tj. asimetriju moći. Trebalo bi, takodje, da istražimo sopstvene stavove, predubedjenja, vrednosne sisteme i uverenja o muško-ženskim odnosima i rodnim ulogama. Koliko često sebi postavljamo pitanja:

- Šta je pol?
- Šta je rod?
- Šta je to rodna ravnoravnost?
- Šta je moć?

Termin pol koristi se za prirodne, biološke razlike izmedju muškarca i žene. Termin rod označava sve ono što je promenljivo i društveno uslovljeno. Rodne uloge su naučeno, kulturno i društveno uslovljeno ponašanje. Za razliku od polnih uloga rodne uloge su promenljive. Rod je dinamička kategorija koja je promenljiva u različitim vremenima.

Kultura u kojoj živimo, porodica u kojoj odrastamo oblikuje naš rod. Rodne uloge i odnosi izmedju polova formiraju se pod uticajem dominantne kulture.

Moć može da se definiše kao postojanje dominacije i kontrole sa jedne i podčinjavanja sa druge strane.

Moramo da priznamo da je naš sopstveni rod i način na koji ga mi i naši klijenti opažamo, relevantan deo uzajamne konstrukcije značenja o kojima ćemo pregovarati sa našim klijentima u terapijskom procesu. Verovanje u apsolutnu moć, i anksioznost koja se doživljava kada se oseća da ta moć klizi iz ruku, često je ono što vodi nasilnike, zlostavljače, tirane, bilo kućne bilo nacionalne, do ekscesa dominacije. Umesto da verujemo da smo kao terapeuti

neutralni u radu sa našim klijentima moramo da rasvetlimo prirodu svog terapijskog rada. Rodnosenzitivna porodična terapija dovela je do prepoznavanja i tretiranja na relevantne i konstruktivne načine nejednakih opcija i statusa muškaraca i žena unutar i izvan porodice.

Ključne reči: rod, porodica, moć, rodnosenzitivna terapija

Sekcija: Psihologija rada

Uloga ljudskih faktora u kontroli industrijskih rizika

Snežana Živković
Fakultet zaštite na radu, Niš

Ekološko i korisničko planiranje uzimaju u obzir karakteristike krajnjih korisnika u interakciji sa karakteristikama radne okoline i zahtevima radnih zadataka. Iako su ovi pristupi u prošlosti bili fokusirani uglavnom na planiranje softvera, mnogi principi se mogu primeniti na planiranje industrijske opreme i organizacionih sistema. Razmatranja povezivanja opažanja i akcije, dostupnosti mašina što se tiče rukovanja, integracije potencijalnih scenarija, olakšavanje obuke o oruđima i obučavanje putem uzimanja u obzir upotrebne/operativne logike su svi aspekti koji se mogu uključiti u takvo planiranje.

Trebalo bi da automatizacija integriše principe transparentnosti alatki i oruđa. Drugim rečima, to je „stvaranje vidljivim nevidljivog“ i ona ne sme forsirati kognitivnu kontrolu da pređe na operativni nivo koji je mnogo složeniji od zahtevanog. To bi trebalo da učini sistem tolerantnim na greške. Sve ovo su neophodni aspekti planiranja sigurnosti, definisanog od strane Amalbertija kao ekološka sigurnost.

Proaktivna sigurnost u planiranju mora sadržati i uzimati u obzir:

1. Različite nivoe i faze planiranja (klijent, inženjer, analize potreba, specifikacije, itd. Sve do integracije instalacije industrijske opreme).
2. Različite nivoe upravljanja u proizvodnoj kompaniji (generalno rukovodstvo, centri odlučivanja, unutrašnja kontrola, operativni nivo).

3. Različite nivoe rizika (zdravstveni i sigurnosni rizici radnika, rizici kognitivne pouzdanosti, socio-tehnički sistem pouzdanosti i rizik performansi, rizik okruženja, itd.).

Danas, glavna istraživanja u planiranju u vezi sa sigurnošću i ljudskim faktorima pokazuju jasno postojanje konsenzusa između ljudi u industriji (korisnika i planera) i istraživača oko činjenice da se dobre industrijske performanse ne mogu dobiti bez stvarnog uzimanja u obzir ljudskih faktora.

Ključne reči: proaktivna sigurnost, globalno rukovođenje, upravljanja rizicima

Upoređenje stepena radnog zadovoljstva rukovodilaca i radnika u Makedoniji i Srbiji

Elisaveta Sardžoska, Zorica Marković
*Univerzitet "Sv. Kiril i Metodij", Filozofski fakultet - Institut za
psihologiju, Skopje, Makedonija*
*Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet – Grupa za psihologiju Niš,
Srbija*

Ovaj rad predstavlja komparativnu psihološku analizu stepena radnog zadovoljstva zaposlenih individua u makedonskim i srpskim radnim organizacijama privatnog i javnog sektora, u uslužnoj i proizvodnoj industriji. U tom cilju, upoređeno je radno zadovoljstvo 23 menadžera iz Makedonije i 22 menadžera iz Srbije kao i 49 radnika iz Makedonije i 52 radnika iz Srbije. U totalnom uzorku od 146 ispitanika, radno iskustvo se kreće u opsegu od 1 do 37 godina, uzrast od 23 do 63 godine, muškarci predstavljaju 46% i žene 54%, sa osnovnim obrazovanjem je 5%, sa srednjim obrazovanjem 49%, sa višim obrazovanjem 12% i sa visokim obrazovanjem 34% ispitanika. Stepenn radnog zadovoljstva je procenjen Upitnikom radnog zadovoljstva (Russinova, V., Vasileva, L. I Zilova, S., 2003) koji se sastoji od 55 ajtema na 9 skala:

Radno zadovoljstvo u celini

Zadovoljstvo organizacijom, kontrolom, planiranjem i informiranjem o poslu

Zadovoljstvo mogućnošću za povećanje kvalifikacije i samo-realizacije na poslu

Zadovoljstvo platom i stimulacijama na poslu

Zadovoljstvo međuodnosom "Posao - Ličnost"

Zadovoljstvo higijenom i bezbednošću na radnim mestima

Zadovoljstvo stilom rukovođenja

Zadovoljstvo međuodnosima na radnim mestima između kolega, administracije i rukovodstva

Zadovoljstvo poslom rukovodstva za razvoj organizacije i veći kvalitet

Analizom varijanse dobijene su značajne razlike na sledeća 3 od 9 ispitivanih indikatora radnog zadovoljstva:

Zadovoljstvo međuodnosom "Posao - Ličnost"(između radnika iz obe zemlje $F=3.589$ $p<0.061$)

Zadovoljstvo međuodnosima na radnim mestima između kolega, administracije i rukovodstva (kod rukovodilaca iz obe zemlje $F=3.253$ $p<0.078$; kod radnika iz obe zemlje $F=3.824$ $p<0.053$)

Zadovoljstvo poslom rukovodstva za razvoj organizacije i veći kvalitet (između radnika iz obe zemlje $F=3.910$ $p<0.051$).

Rezultati ukazuju da je stepen radnog zadovoljstva uglavnom sličan kod zaposlenih u obe zemlje, a to se posebno odnosi na menadžere. Rezultati su objašnjeni uticajem sličnih socio-ekonomskih i kulturnih faktora u obe zemlje koji se odnose na proces društvene tranzicije i promene društvene svojine. Predloženo je unapređenje određenih aspekata radne sredine i povećanje stepena radnog zadovoljstva u cilju realizacije veće produktivnosti i kvaliteta radnog života ljudi.

Ključne reči: radno zadovoljstvo; upoređenje; radnici; rukovodioci.

Povezanost faktora ličnosti i stilova rukovođenja kod menadžera različitog pola

Zorica Marković, Elisaveta Sardžoska
Filozofski fakultet Niš, Filozofski fakultet Skoplje

Cilj rada je da se istraži da li su stilovi rukovođenja povezani sa različitim faktorima ličnosti kod pripadnika različitog pola., odnosno da li je određeni stil vođstva "kontaminiran" istim odnosno različitim osobinama ličnosti kod muškaraca i žena menadžera.

Istraživanje je izvršeno na uzorku od 308 menadžera, od toga 283 muškaraca (65,9%) i 105 žena (34,1%), različitog nivoa rukovođenja. Faktori ličnosti mereni su Katelovim testom faktora ličnosti PF 16, a stilovi rukovođenja Fiflerovim testom stilova vođstva koji zahvata dva stila vođstva direktivan i permisivan stil vođstva i testom stilova vođstva koji je autor rada konstruisao prema konceptu stilova vođstva Isaka Adičesa, koji ima četiri skale od kojih svaka identifikuje jedan stil vođstva i to: 1. Stil Proizvođača, 2. stil Administratora, 3. Stil Preduzetnika i 4. Stil Integratora. Posredno test identifikuje i peti stil –stil Beskorisnog čoveka, odsustvom prethodno pobrojanih stilova. Za ispitivanje povezanosti faktora ličnosti i stilova rukovođenja kod pripadnika različitog pola korišćena je kanonička korelaciona analiza i Pirsonov koeficijent korelacije.

Prema kanoničkoj korelacionoj analizi, globalno gledano povezanost faktora ličnosti i stilova rukovođenja je na ženskom poduzorku nešto veća ali su izvori te povezanosti izgleda nezavisniji-nalazimo tri nezavisna para statistički značajno povezanih (koreliranih) latentnih dimenzija, nego što je to slučaj kod muškaraca (dva para). Drugim rečima na poduzorku ispitanika ženskog pola nalazimo praktično tri nezavisne strukture karakteristika ličnosti povezanih sa stilovima rukovođenja. Pored toga i jačine povezanosti faktora ličnosti sa stilovima rukovođenja i kada su te osobine iste u oba poduzorka se na više mesta razlikuju po intenzitetu. Prema rezultatima Pirsonovog koeficijenta korelacije imamo situaciju da različiti faktori koreliraju sa istim stilom na poduzorcima različitog pola.

Prema svim nalazima može se zaključiti da je pol značajan činilac stila rukovođenja.

Ključne reči: pol, faktori ličnosti, stil rukovođenja, menadžer,

Stres i ostvarivanje profesionalnih uloga nastavnika

Dragana Bjekić i Lidija Zlatić
Tehnički fakultet, Čačak; Učiteljski fakultet

Nastavnikovo profesionalno delovanje je složen socijalni interaktivni proces u okviru koga nastavnik ostvaruje širok spektar

profesionalnih uloga. Nastavnikov rad je podložan uticaju brojnih faktora profesionalnog stresa. S obzirom da je to i tzv. Pomažuća profesija, rad modifikuju u faktori profesionalnog sagorevanja koji se prepliću sa faktorima stresa. U radu je ispitivano zadovoljstvo i autentičnost ostvarivanja profesionalnih uloga (instruktivne uloge, psihološki orijentisane uloge i uloge samoostvarivanja) i povezanost sa samoprocenom profesionalnog stresa.

Primenjena je Skala profesionalnih uloga nastavnika formulisana prema Lindgrenovom modelu nastavnikovih uloga i Skala poslovnog stresa (modifikovano prema Svetlani Čizmić).

Utvrđeno je da između doživljaja stresa na poslu i ostvarivanja profesionalnih uloga (profesionalnog delovanja u celini) ne postoji statistički značajna korelacija, ali da postoji negativna povezanost samoprocene stresa i samoprocene ostvarivanja psihološki orijentisanih uloga – uloga koje od nastavnika zahtevaju da pruži psihološku podršku učenicima, kao i pojedinih instruktivnih uloga.

Ključne reči: stres, nastavnikove uloge, profesionalno sagorevanje

Kvalitet obuke za usavršavanje vestina u traženju posla

Tatjana Milovanović, Nada Burmazović, Sandra Novaković
Nacionalna služba za zapošljavanje

Formiranje Klubova za traženje posla je predviđeno Zakonom o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, usvojenom 23.07.2003.godine.

Nezaposleni u Klubu za traženje posla stiču znanja, sposobnosti i veštine za traženje posla. Na istom mestu se obezbeđuju informacije o slobodnim poslovima, uslovima i mogućnostima za zapošljavanje, individualnom i grupnom savetovanju, pružanju pomoći u traženju posla.

Ciljevi Kluba su podizanje motivacije i nezaposlenih lica, podizanje nivoa samopouzdanja, podizanje fleksibilnosti u adaptaciji na neuspeh prilikom traženja posla, podizanje nivoa kompetentnosti i

osposobljavanje i usavršavanje za aktivno traženje posla. Krajnji cilj je zapošljavanje.

Korisnici usluga Kluba su nezaposlena lica koja se nalaze na evidenciji NSZ i to od III - VII stepena stručne spreme.

Ispitivanje kvaliteta obuke u Klubu za traženje posla je vršeno u klubovima u Zrenjaninu i Sremskoj Mitrovici.

Ocenjivan je stepen zadovoljstva sadržajem obuke prve, druge i treće nedelje, preneseno na konkretan sadržaj.

Polaznici Kluba su najvišom ocenom ocenili sadržaj vezan za pisanje radne biografije i razgovor sa poslodavcem, kao i motivacionu podršku kojom se utiče na nivo samopouzdanja u traženju posla.

Veoma važno je napomenuti podatke dobijene intervjuom od polaznika obuke koji govore o izuzetno niskom nivou samopouzdanja i motivisanosti za traženje posla i uopšte o negativnom stavu o mogućnosti za zapošljavanje i s tim u vezi potreba velikog broja polaznika obuke da dolaze na individualni razgovor kod psihologa. Rezultat svega navedenog jeste veliki broj zaposlenih polaznika obuke u Zrenjaninu i Sremskoj Mitrovici i to 42% od ukupnog broja polaznika.

Na osnovu navedenog pokazatelja, obuka za traženje posla koja se realizuje u Klubu za traženje posla kako u Sremskoj Mitrovici tako i u Zrenjaninu zaslužuje izuzetno visoku ocenu.

Ključne reči: samopouzdanje, motivacija, zaposljavanje

Hollandov model RIASEC profesionalnih interesa u Hrvatskoj i Srbiji

Iva Šverko, Vladimir Hedrih
Institut "Ivo Pilar", Zagreb; Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Apstrakt

Hollandova teorija profesionalnih interesovanja pretpostavlja postojanje 6 tipova profesionalnih interesovanja označenih redom slovima R, I, A, S, E i C (obično korišćeno kao skraćenica RIASEC),

koji prema ovoj teoriji grade dvodimenzionalni jednakostranični heksagon, a prema strukturi međusobnih korelacija grade cirkumjpleks. Kako je usklađenost realne strukture odnosa između ovih tipova sa onom koju predviđa teorija neophodan uslov za valjanu primenu ovih mera interesovanja u različitim kulturama, proučavanje ovih odnosa u različitim kulturama i zemljama je veoma aktuelna istraživačka tema. U ovom istraživanju je proverena sličnost heksagonalne strukture RIASEC interesa u hrvatskom i srpskom uzorku. Holland-ov SDS primenjen je na uzorku od 746 učenika srednje škole (384 iz Hrvatske i 362 iz Srbije). Tačnost heksagonalnog rasporeda RIASEC tipova proverena je Hubertovim i Arabievim randomizacionim testom, Myorsovim testom i multidimenzionalnim skaliranjem. Navedeni postupci ukazali su na ponešto različite zaključke, no na generalnom nivou utvrđeno je kako Holland-ov model podjednako odgovara srpskim i hrvatskim učenicima. Tačnost osnovne strukture RIASEC tipova ispitana je analizom glavnih komponenti. Ustanovljeno je kako se u podlozi heksagonalnog modela nalaze dve ortogonalne substancijalne dimenzije čije je značenje vrlo slično u oba uzorka. Prema tome, kako na nivou heksagonalnog modela, tako i na nivou osnovnih dimenzija potvrđena je sličnost RIASEC strukture u hrvatskom i srpskom uzorku.

Ključne reči: profesionalna interesovanja, Holand, RIASEC, kroskulturalno istraživanje

Sklonost davanju socijalno poželjnih odgovora: ličnosni korelati

Boban Petrović
Filozofski fakultet, Beograd

Cilj našeg istraživanja je ispitivanje odnosa između sklonosti ka davanju socijalno poželjnih odgovora i dimenzija ličnosti definisanih, s jedne strane, preko ličnih usmerenja, a s druge, preko domena petofaktorskog modela ličnosti. Istraživanje je obavljeno na uzorku koji je obuhvatio 100 ispitanica. Radi se o osobama ženskog pola, starosti između 40 i 60 godina, srednjeg, višeg i visokog

obrazovanja. Instrumenti primenjeni u istraživanju su: Marlou-Kraun skala za ispitivanje socijalno poželjnog odgovaranja, POI – inventar ličnih usmerenja, i NEO PI – R - upitnik za procenu osobina ličnosti. Obradu podataka zasnovali smo na analizi korelacija i multiploj regresionoj analizi.

Rezultati analize korelacija pokazuju da, što se tiče ličnih usmerenja, sklonost davanju socijalno poželjnih odgovora negativno korelira sa socijalnom anksioznošću, prihvatanjem agresivnosti i socijalnom distanciranošću, a pozitivno sa visokim samouvažavanjem, samoprihvatanjem i snagom superega. Što se tiče bazičnih dimenzija ličnosti, korelacija postoji sa Saradljivošću, Savesnošću, i Emotivnom stabilnošću. Rezultati regresione analize potvrđuju da postoje specifični složaji osobina u obe grupe varijabli kojima se može objasniti sklonost davanju socijalno poželjnih odgovora. Što se tiče ličnih usmerenja, doprinos regresionoj funkciji daju snaga super ega, samoprihvatanje i neprihvatanje agresivnosti, a što se tiče pet faktora, doprinos daju Emotivna stabilnost, Saradljivost i Savesnost, koji objašnjavaju oko 40% varijanse.

Rezultati su u skladu sa novijim istraživanjima socijalne poželjnosti odgovora (Đurić, 2004; Peruničić, Knežević, 2007). Rezultati ukazuju na to da se sklonost davanju socijalno poželjnih odgovora može objasniti karakteristikama ličnosti. Pored toga, sličnost naših rezultata onima koje je dobio Đurić (2004) na populaciji adolescentkinja, a on je našao korelacije skora na KM skali sa snagom super ega, neprihvatanjem agresivnosti, samouvažavanjem, i samokontrolom, ukazuju da kod osoba ženskog pola postoje specifični složaji osobina ličnosti koje koreliraju sa sklonošću prikazivanja u pozitivnijem svetlu.

Ključne reči: ličnost, sklonost davanju socijalno poželjnih odgovora, lična usmerenja, petofaktorski model ličnosti.

Koncept o sebi i motivacija za rad

Marijana Mladenović

Istraživanja su pokazala da je koncept o sebi (self-koncept, predstava o sebi) mnogo stabilniji nego što se nekada smatralo i da može biti pouzdana osnova za predviđanje ponašanja. Sredinom devedesetih godina formulisan je model motivacije za rad koji pretpostavlja da koncept o sebi može biti pouzdan izvor radne motivacije (Leonard, Beauvais & Scholl, 1995). Autori modela polaze od pretpostavke da tradicionalni izvori motivacije ne objašnjavaju svu varijabilnost radnog ponašnja. Predlažu model motivacije koji počiva na pet motivacionih izvora: instrumentalna motivacija, intrinzička motivacija, motivacija zasnovana na internalizovanim ciljevima, spoljašnja motivacija zasnovana na konceptu u sebi, unutrašnja motivacija zasnovana na konceptu o sebi. Za merenje tako definisane strukture radne motivacije konstruisan je instrument nazvan Inventar motivacionih izvora (Barbutto & Scholl, 1998). U istraživanju sprovedenom krajem 2003. i početkom 2004. Godine (Mladenović, 2007) cilj je bio da se ispita povezanost strukture radne motivacije predložene modelom Leonardove i saradnika (Leonard et al, 1999) i koncepta o sebi. Struktura motivacije ispitivana je Inventarom motivacionih izvora, koji je preveden i prvi put primenjen kod nas. Za ispitivanje koncepta o sebi konstruisan je instrument za potrebe ovog istraživanja (skala za ispitivanje realne i idealne predstave o sebi). Osnovna pretpostavka bila je da ne postoje razlike prema polu, starosti i obrazovanju. Ispitano je 272 ispitanika, starosti od 21 do 65 godina, oba pola. Primenjena je korelaciona analiza. Rezultati istraživanja ukazuju na empirijsku opravdanost modela radne motivacije zasnovane na konceptu o sebi. Pokazalo se da pojedini izvori motivacije naročito koreliraju sa nekim aspektima koncepta o sebi, kao i da postoje značajne razlike prema polu, starosti i visini obrazovanja.

Ključne reči: koncept o sebi, motivacija za rad

Struktura glasa kontrolora letenja u situaciji otkazivanja opreme

Svetlana Čičević i Milkica Nešić
Saobraćajni fakultet, Beograd i Medicinski fakultet, Niš

Veza između promena u strukturi govora i stresnih situacija najviše je istraživana u vazдушnom saobraćaju, posebno u uslovima kosmičkih letova i komunikacije između pilota i kontrolora. U ovom radu prikazan je profil govora (vrednosti nekoliko osnovnih parametara glasa) kontrolora letenja u situaciji otkazivanja opreme – zamrzavanja slike na radarskom ekranu. Registrovane su vrednosti govornih parametara odmornog ispitanika (u normalnom stanju), nakon određenog vremenskog perioda rada i, konačno, u trenutku zamrzavanja ekrana (stresna situacija). Rezultati su pokazali, kao što se očekivalo, da u ovoj stresnoj situaciji dolazi do porasta vrednosti osnovne frekvencije glasa i do produžavanja trajanja VOT (voice onset time) intervala. Trajanje izgovora se skraćuje, dok intenzitet izgovora opada. Smer varijacija ovih parametara nedvosmisleno ukazuje na stepen stresa koji izaziva situacija otkazivanja opreme, što je samo jedan od mnogobrojnih izvora stresa radnika ove profesije.

Ključne reči: govor, stres, kontrolor

Mentalna rotacija

Čičević Svetlana, Petković Milena, Obradović Vesna, Eškić
Nemanja, Đenadić Milutin
Saobraćajni fakultet, Beograd

Mentalna rotacija je složen kognitivni zadatak, za čije uspešno obavljanje je neophodna sinhronizovana aktivnost većine moždanih procesa. Mentalna rotacija uključuje zamišljeno kružno pomeranje datog predmeta oko zamišljenog centra. U eksperimentu mentalne rotacije učestvovalo je 10 ispitanika oba pola, starosti između 20 i 25 godina. Rezultati su pokazali maksimalno izmereno

vreme reakcije (4666 milisekundi) prilikom pojavljivanja lika slova kao u ogledalu, davanja tačnog odgovora i pri uglu od 180° . Minimalno izmereno vreme reakcije (307 milisekundi) utvrđeno je prilikom pojavljivanja pravilnog položaja slova, tačnog odgovora i ugla od 0° . Ako obratimo pažnju na prosečno vreme reakcije celog uzorka, možemo zaključiti da vreme potrebno za odgovor linearno raste sa povećanjem ugla do 180° , dok se sa daljim povećanjem, do punog kruga, vreme reakcije skraćuje. Ovo je posledica toga što se smer mentalnog rotiranja određuje kraćom putanjom, pa ispitanici za uglove veće od 180° rotiraju predmet u suprotnom smeru. Vreme reakcije raste sa povećanjem ugla rotacije, dok se vreme reakcije smanjuje sa smanjenjem ugla rotacije u jednom ili drugom smeru. Na osnovu toga, može se zaključiti da se proces mentalnog rotiranja obavlja konstantnom brzinom koja ne zavisi od ugla rotacije. Rezultati našeg istraživanja su u skladu da tvrdnjom Šeparda koji je 1971. godine objavio da postoji direktno proporcionalan linearni odnos između ugla rotacije predmeta i vremena koje je potrebno da osoba odgovori na dati stimulus.

Ključne reči: mentalna rotacija, vreme reakcije

GAS, subsindromi i specifične reakcije na stresore

Joviša Obrenović,
Departman za psihologiju Filozofskog fakulteta u Nišu

U radu se diskutuje savremeni status pojma *stres*, a u odnosu na klasični Seljeov biološki model stresa. Naglašava se da uglavnom, modeli manje ističu specifične reakcije na stres, koje su proizvod određenih, specifičnih stresora. Pojam stresa se često usko shvata, a sadržaj pojma zavisi od naučne oblasti iz koje dolazi. na primer, u psihologiji se pojam stresa izjednačava sa distreom, odnosno negativnim posledicama stresa. Samim tim predloženi model je ishod rezultata određenih naučnih istraživanja, naučne oblasti iz koje dolazi kao i teorijskog opredeljenja autora modela. U okviru različitih modela, istraživači po pravilu ističu određene parametre, faktore ili komponente modela, dok kod drugog modela to mogu da budu sasvim drugi faktori. Tako svaka generalizacija

istraživanja u oblasti stresa ima kao rezultat predloženi model u okviru koga se jače ili slabije naglašavaju određeni parametri. Modeli stresa su ovde molarni oblik rekonstrukcije strukture određenih procesa kroz shemu veze i rasporeda podprocesa iz kojih se stresni događaj sastoji. Po pravilu, na kraju svakog istraživanja u oblasti stresa nastaje kao rezultat neki model, odnosno shema veze procesa iz kojih se sastoji.

Bazične dimenzije ličnosti, amoralnost i empatija kod osuđenika

Janko Međedović, Snežana Stojilković
Departman za psihologiju Filozofskog fakulteta u Nišu

U ovom istraživanju pokušali smo da povežemo važne teme iz psihologije morala, a to su amoralno i kriminogeno ponašanje, sa bazičnom strukturom ličnosti i empatijom kao izazivačima moralno relevantnog ponašanja. Konkretno, pitanja na koja smo pokušali da damo odgovor su: 1. postoji li stabilna struktura ličnosti koja izaziva amoralno ponašanje 2. koje amoralne tendencije su karakteristične za osuđeničku populaciju 3. kakva je izraženost bazičnih dimenzija ličnosti i empatije u osuđeničkoj populaciji 4. kakva je povezanost između nabrojanih varijabli. Ispitivanje je vršeno na grupi osuđenika u Kazneno popravnom zavodu Niš, i na kontrolnoj grupi koju su činila lica koja nikada nisu bila na odsluženju zatvorske kazne. Korišćeni su sledeći instrumenti: AMRL15 za ispitivanje amoralnih tendencija, ELNP za ispitivanje Ajzenkovih bazičnih dimenzija ličnosti i IRI za ispitivanje empatije. Rezultati pokazuju da postoji stabilna amoralna struktura ličnosti i da se ona u osuđeničkoj populaciji ogleda u sledećim osobinama: brutalni hedonizam, racionalizacija brutalnosti, brutalna modulacija resentimana, sadizam, makijavelizam, resentiman i hedonizam. Takođe, osuđenička grupa je posedovala značajno izraženiji psihoticizam u odnosu na kontrolnu grupu. Na IRI testu nisu dobijene značajne razlike u empatiji između grupa. Ispitivanje povezanosti između varijabli pokazalo je značajne pozitivne korelacije između bazičnih dimenzija ličnosti i amoralnih tendencija. Najizraženija je povezanost psihoticizma i amoralnih tendencija, potom neuroticizma, dok je povezanost dimenzije

introverzija-ekstroverzija i amoralnih tendencija slaba i nesistematska.

Simpozijum: Neverbalna komunikacija – odlike i determinante

Uticaj grupe na opažanje primarnih emocija

Marjana Anđelić

Osnovna tema ovog istraživanja jeste da se utvrdi da li društveni pritisak ometa univerzalnu sposobnost tačnog prepoznavanja primarnih emocija na osnovu facijalnih ekspresija? Da li bi svoje procene češće promenile žene ili muškarci? Takođe nas je zanimalo, da li društveni pritisak više ometa sposobnost tačnog prepoznavanja negativnih emocija (ljutnja, odvratnost, strah, tuga), ili pozitivnih emocija (sreća), kod ispitanika muškog i ženskog pola. Pretpostavlja se, da eksperimentalno proizveden društveni pritisak ometa univerzalnu sposobnost tačnog prepoznavanja šest primarnih emocija na osnovu facijalnih ekspresija (ljutnja, odvratnost, strah, tuga, iznenađenje, sreća). Takođe se pretpostavlja da eksperimentalno proizveden društveni pritisak više ometa sposobnost tačnog dešifrovanja facijalnih ekspresija primarnih emocija kod ispitanika ženskog nego muškog pola. Ova pretpostavka se zasniva na razlikama u vaspitanju muške i ženske dece u našoj kulturi, u kojoj se više podržava konformiranje žena. Pretpostavili smo i da eksperimentalno stvoren društveni pritisak više ometa sposobnost tačnog dešifrovanja facijalnih ekspresija negativnih, nego pozitivnih emocija.

U istraživanju je učestvovalo 200 studenata Filozofskog Fakulteta u Nišu, od kojih 140 treba da reaguje u skladu sa instrukcijom eksperimentatora, a 60 prema sopstvenim procenama (tzv. Naivni subjekti, 30 studenata i 30 studentkinja).

Kao instrument su korišćene crno-bele fotografije lica muškaraca i žena na kojima oni pokazuju šest primarnih emocija (sreća, tuga, ljutnja, odvratnost, strah, iznenađenje). Za svaku od pomenutih emocija, korišćene su fotografije dveju osoba da bi se

kontrolisao eventualni uticaj osobene morfologije lica. Izabrani uzorak facijalnih ekspresija koje predstavljaju stimulus-materijal je preuzet iz knjige *Unmasking the face* (Razotkrivanje lica), autora Ekmana i Friesena (Ekman & Friesen, 2003). Na fotografijama su osobe koje su bile utrenirane da voljno pokrenu facijalne mišiće koji su relevantni za specifičnu ekspresiju određene primarne emocije. Pouzdanost ovog stimulus-materijala je proveravana u velikom broju istraživanja.

Ispitivanje se odvijalo u grupama od 10 ispitanika. U svakoj grupi je bilo sedam ispitanika koji posmatraju facijalne ekspresije šest emocija i sa liste od šest termina (jedan tačan i pet pogrešnih) biraju termin, jedan za drugim glasno saopštavajući naziv emocionalne kategorije koji, navodno, najbolje odgovara onome što oni vide. Oni se prema instrukciji eksperimentatora, opredeljuju za pogrešnu kategoriju emocije. Posle njih, osmi, deveti i deseti ispitanik (to su „naivni subjekti” istraživanja), saopštavaju svoje procene. U toku ispitivanja nije bila dopuštena nikakva komunikacija. Pretpostavka je bila da će serija od sedam istih i istovremeno pogrešnih procena, uticati na procene tri poslednja ispitanika. Rezultati ovog istraživanja ukazuju da ispitanici u određenom procentu prihvataju grupni uticaj pri interpretaciji facijalnih ekspresija šest primarnih emocija, ali, takođe, oni više odolevaju društvenom pritisku pri interpretaciji ekspresija tuge i sreće, zbog njihovih jasnih facijalnih karakteristika. Takođe, zaključili smo da eksperimentalno stvoren društveni pritisak više ometa sposobnost tačnog dešifrovanja facijalnih ekspresija primarnih emocija kod ispitanika ženskog nego kod ispitanika muškog pola. Ovo, je verovatno, moguće objasniti kulturalno-specifičnim obrascem vaspitanja koji je različit za devojčice i dečake. Posledica primene takvog obrasca je da se žene pojavljuju kao manje kritične, manje samostalne i nezavisne u donošenju sudova u našoj kulturi. Rezultati pokazuju i da eksperimentalno stvoren društveni pritisak više ometa sposobnost tačnog dešifrovanja facijalnih ekspresija negativnih nego pozitivnih emocija. Ali, možemo reći da je ova hipoteza delimično potvrđena, jer postoje statistički značajne razlike kod procenjivanja sreće i odvratnosti; sreće i ljutnje; sreće i iznenađenja; ali ne postoje statistički značajne razlike kod procenjivanja facijalnih ekspresija sreće i tuge, kao i sreće i straha.

Ključne reči: uticaj grupe, facijalne ekspresije, opažanje

Procena primarnih emocija i osobina ličnosti na osnovu facijalnih ekspresija

Petrović Olivera

Osnovna tema ovog istraživanja je da li primarne emocije mogu biti tačno prepoznate na osnovu specifičnih facijalnih ekspresija i da li se na osnovu procena emocionalnih izraza lica šest primarnih emocija (sreća, ljutnja, strah, odvratnost, tuga, i iznenađenje), mogu izvesti zaključci o osobinama ličnosti. Postavlja se pitanje da li se procene studenata društvenih nauka, koji su usmereni na rad sa ljudima i procene studenata tehničkih nauka, koji su usmereni na rad sa stvarima, razlikuju. Pored toga, interesovanje istraživanja je usmereno i na ispitivanje razlike u procenama u odnosu na pol procenjivača. U istraživanju je učestvovalo 120 ispitanika, 60 studenata Filozofskog fakulteta i 60 studenata Elektronskog fakulteta u Nišu. Pri tome, obuhvaćeni su studenti treće i četvrte godine fakulteta i zastupljen je podjednak broj ispitanika ženskog i muškog pola (po 30 studentkinja i 30 studenata u svakoj grupi).

Ovo je «studija procenjivanja» u kojoj se facijalno ponašanje uzima kao stimulus, pri čemu su korišćene crno-bele fotografije (tri odrasle žene i tri muškarca od kojih je jedan dečak). To su fotografije koje su Ekman i Friesen (Ekman & Friesen, 1975) koristili u transkulturalnim istraživanjima facijalnih ekspresija emocija. Osobe na fotografijama izražavaju sledeće emocije: sreću, tugu, strah, odvratnost, ljutnju, iznenađenje i strah. Svaki ispitanik ima zadatak da pažljivo pogleda svaku fotografiju i odabere termin koji najbolje opisuje emocionalno stanje lica na fotografiji. Pred sobom ispitanik ima listu od šest termina sa koje bira samo jedan termin (jedan tačan i pet pogrešnih odgovora). Sledeći zadatak je da sa liste najčešće korišćenih termina kojima se označavaju osobine ličnosti, odabere najmanje pet atributa koji, prema njegovom mišljenju, najbolje odslikavaju ličnost osobe čiju je facijalnu ekspresiju emocije upravo procenio.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na univerzalnost ispoljavanja primarnih emocija i urođenu sposobnost njihovog tačnog dešifrovanja. To znači da ekspresije primarnih emocija mogu biti pouzdan izvor tačnih procena specifičnog emocionalnog stanja druge osobe. Međutim, rezultati ukazuju i na to da je prepoznavanje

prijatnih emocija uspješnije nego prepoznavanje neprijatnih emocija, kao i to, da je prepoznavanje facijalne ekspresije emocija bilo tačnije kada su stimulus osobe bile ženskog pola. Kada je pripisivanje osobina na osnovu facijalnih ekspresija primarnih emocija u pitanju, profesionalna usmerenost i pol imaju svog uticaja. Pronađene su statistički značajne razlike među ispitanicima različitih profesionalnih usmerenja, kao i među ispitanicima različitog pola. Međutim, uprkos pronađenim razlikama, naši ispitanici nisu izbegli stereotipnost u zaključivanju pa su upali u grešku temporalne ekstenzije. Vidljivo je, takođe, delovanje takozvane laičke ili implicitne teorije, koja predstavlja izvor sistematskih grešaka pri ocenjivanju ličnosti. Pripisujući jednu osobinu kao centralnu, ispitanici su stimulus osobama pripisivali i druge osobine za koje su smatrali da su povezane sa datom.

Ključne reči: procena, emocija, osobine ličnosti, facijalna ekspresija

Subjektivna evaluacija emocionalnog iskustva kod ispitanika ženskog i muškog pola

Kostić Dragana

Osnovna tema ovog istraživanja jeste ispitivanje razlika u subjektivnoj evaluaciji emocionalnog iskustva kod ispitanika ženskog i muškog pola kada su u pitanju sledeće emocije: radost, strah i tuga. Jedan od aspekata ovog istraživanja, koji će ovde biti istaknut, jeste razlika u predstavi o nizu ekspresivnih reakcija na situacije koje su izazvale emocije. Cilj je utvrditi da li se žene i muškarci razlikuju, kada posmatraju svoje emocionalno iskustvo u oceni broja ekspresivnih reakcija koje prate određene emocije. Posebna hipoteza pretpostavlja da će se žene i muškarci značajno razlikovati u navođenju vrsta ekspresivnih reakcija na situacije koje su kod njih prouzrokovale emociju radosti, straha i tuge. U istraživanju je učestvovalo 50 studentkinja i 50 studenata Filozofskog fakulteta u Nišu (studenti Departmana za psihologiju i Departmana za sociologiju) koji su ujednačeni po uzrastu i obrazovanju.

Instrument korišćen u ovom istraživanju je upitnik koji su sačinili Šerer, Valbot i Samerfeld (Scherer, Wallbott & Summerfield, 1986), pokušavajući da ustanove razlike i sličnosti u subjektivnoj evaluaciji emocionalnog iskustva kod pripadnika različitih kultura. Rezultati ovog istraživanja, kada je u pitanju emocija straha, pokazuju da se muškarci i žene značajno razlikuju u saopštenjima svojih reakcija prilikom doživljavanja ove emocije. Smejanje i smešenje su reakcije koje su češće pominjali muškarci, što se poklapa sa činjenicom da oni češće kontrolišu svoje emocije, a ređe priznaju da su uplašeni. Plakanje i jecanje su reakcije koje su se češće javljale kod žena, prema njihovoj subjektivnoj proceni, što dokazuje njihovu veću ekspresivnost. Da su žene ekspresivnije pokazuju i njihova saopštenja o ekspresivnim reakcijama prilikom doživljavanja emocije tuge. Ekspresivne reakcije: plakanje, jecanje, druge promene u glasu, povlačenje od drugih, bile su, prema izjavama subjekata ženskog pola, znatno izraženije kod njih, nego kod muškaraca. Kada govorimo o emociji radosti, muškarci su češće iznosili da su imali iznenadne telesne pokrete, dok su žene saopštavale da su se najčešće kretale ka ljudima ili stvarima. Šta ovo pokazuje? Da su žene, prema njihovim izjavama, zaista emocionalno ekspresivnije, osim kada je u pitanju emocija radosti, jer je to pozitivna emocija, koja, prema pravilima ove kulture, nije inhibirana u svom ispoljavanju ni kod muškaraca ni kod žena. Naravno, treba naglasiti da se radi o subjektivnoj proceni reakcija, što defitivno ne mora da odslikava realno stanje stvari. Takođe je bitno naglasiti da kultura u veoma velikom stepenu utiče na način na koji procenjujemo svoja emocionalna stanja i emocionalna stanja drugih, a sve to u saglasnostima sa slikama o polovima koje ona nameće: muškarci su zaštitnici, kojima ne priliči da pokažu slabosti, dok je ženama "dozvoljeno" da javno ispoljavaju sve vrste osećanja. Sve ovo utiče na način procenjivanja drugih osoba, i naravno, na sam tok socijalne interakcije, koja je upravo podređena subjektivnoj evaluaciji, koja je sa druge strane kulturom uslovljena.

Ključne reči: emocionalno iskustvo, procena, pol

Predstave o verbalnim i neverbalnim znacima prevare

Nikolić Darja

Osnovna tema ovog istraživanja jeste ispitivanje postojanja stereotipnih predstava o verbalnim i neverbalnim znacima prevare. Da li one uopšte postoje kod pripadnika srpske nacionalnosti i ukoliko je odgovor pozitivan, da li su one univerzalne ili kulturalno specifične. Zatim da li se, ukoliko postoje, predstave o ponašanju osobe koja laže razlikuju kod procenjivača različite starosti i različitog pola. Takođe nas je zanimalo da li postoji povezanost između predstave o ponašanju lažova i predstave o sopstvenim verbalnim i neverbalnim znacima straha koji je izazvan laganjem. Strah je odabran kao emocija koja u najvećem broju slučajeva prati sam čin laganja. Posebne hipoteze pretpostavljaju da će postojati razlike s obzirom na pol i godine starosti, kao i da će postojati značajna povezanost između predstave o ponašanju lažova i predstave o sopstvenim verbalnim i neverbalnim znacima straha koji je izazvan laganjem.

U istraživanju je učestvovalo 120 ispitanika, 60 ispitanika od 17-22 godine i 60 ispitanika od 55-60 godina starosti. Grupe su ujednačene po polu. Instrument korišćen u ovom istraživanju je upitnik Čarlsa Bonda (Charles Bond, jr.) Koji je konstruisan za ispitivanje stereotipa o ponašanju lažova kod pripadnika različitih kultura. U drugoj fazi istraživanja, od ispitanika se tražilo da sa liste verbalnih i neverbalnih reakcija (deo upitnika koji su za ispitivanje subjektivne procene emocionalnog iskustva napravili Scherer, Wallbott and Summerfield, 1986), izdvoje one reakcije koje su bile najkarakterističnije za situaciju u kojoj su lagali i osetili strah da ne budu uhvaćeni u laži. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na postojanje stereotipnih predstava o oblicima ponašanja koji ukazuju na laganje. Takođe, na izvesnim pitanjima potvrđena je hipoteza o razlici u stereotipnim predstavama kod muškaraca i žena, kao i kod mlađih i starijih ispitanika. Važan je udeo vlastitog životnog iskustva, pa ljudi vođeni sopstvenim verbalnim, telesnim i ekspresivnim reakcijama koje su osetili u situaciji kada je postojao strah od otkrivanja vlastite laži, prepoznaju lažova. Takođe, postoje i razlike kod ispitanika različitog

pola i starosti u vezi sa verovanjima o frekventnosti laganja prosečne osobe i mogućnosti otkrivanja tuđih i vlastitih laži.

Ključne reči: prevara, znaci laži, stereotip.

Facijalni znaci laganja – lažni osmeh

Ana Anđelić

Osnovna tema ovog istraživanja jeste otkrivanje razlika između facijalnih ekspresija doživljenih i odglumljenih pozitivnih emocija. Da li osmeh osobe koja iskreno saopštava svoja osećanja ima specifičnu facijalnu konfiguraciju koja se razlikuje od osmeha osobe koja laže da doživljava pozitivna osećanja? Da li obično oko posmatrača, bez uvežbavanja, može da ustanovi znake laži na licu? Verovatno, ne. Promene se odigravaju brzo, ali se zbog veštine lažova, one uspešno maskiraju. Sasvim je sigurno da treba upotrebiti drugi, precizniji pristup analize facijalnog ponašanja koji uz pomoć odgovarajućeg instrumenta (Facial Action Coding System) pomaže posmatraču da dodje do prave informacije. Pretpostavlja se postojanje razlika tj. Različitih promena na licu, kod osoba koje iskreno opisuju svoja osećanja i onih koje lažu da se tako osećaju.

U ovom istraživanju je učestvovalo 30 osoba ženskog pola iz Niša. Odabrane su osobe ženskog pola u skladu sa pretpostavkom koja je potvrđena u nekim istraživanjima (Kostić, 1999) da su žene u našoj kulturi, ekspresivnije nego muškarci. Opis i analiza tajno snimljenih facijalnih ekspresija 30 studentkinja u dve emocionalno – različite situacije, izvedeni su uz pomoć FACS-a, instrumenta za skorovanje facijalne aktivnosti. Promene u izgledu lica su izražene preko niza akcionih jedinica (jedinica mišićne aktivnosti). U obe situacije, one su gledale kratak film i za to vreme odgovarale na pitanja eksperimentatora o tome kako se osećaju. One su dobile instrukciju da se u jednoj situaciji ponašaju iskreno (pokažu i saopšte svoja osećanja), a u drugoj, neiskreno. Za izazivanje pozitivnih osećanja koristili smo scene iz serije „Ljubav, navika, panika” (Slobodan Šuljagić, 2005), jer se ljudi često poistovećuju sa likovima koji upadaju u komične situacije, kao u ovoj seriji. U drugoj situaciji, iste studentkinje su gledale scenu iz filma „Muva 1” (David Cronenberg, 1986), koja obično izaziva mučninu i

gađenje. Njihov zadatak je bio da sakriju negativna osećanja i potrupe se da odglume pozitivna, kao da gledaju pozitivne scene. Rezultati ovog istraživanja ukazuju da postoji razlika u facijalnim ekspresijama pozitivnih emocija kada osobe iskreno tvrde da su ih doživlele i kada lažu da su se osećale na taj način. Kada subjekti iskreno tvrde da doživljavaju pozitivna osećanja na licu postoji facijalna konfiguracija koja se sastoji od učešća sledećih akcionih jedinica i njihovih kombinacija: 6 + 12 + 25, odnosno, umesto 25, 26.

Takođe, osmeh osobe koja iskreno saopštava osećanja koja doživljava, ima specifičnu facijalnu konfiguraciju, koja je karakteristična za doživljavanje pozitivnih osećanja i koja ga time odvaja od osmeha osobe koja laže da doživljava pozitivna osećanja.

Ključne reči: iskreni, lažni osmeh

Neverbalni znaci nelagodnosti

Aleksandra Kostić

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

U istraživanju su ispitivani neverbalni znaci nelagodnosti u dijadnoj interakciji nastavnik–student. Intervju je tako dizajniran da se kod studenata izazove nelagodnost i pojačano osećanje neadekvatnosti. Na pitanje *Koji je bio osnovni motiv da upišete psihologiju?*, studenti su pokušavali da pruže što smislenije odgovore. Nastavnik je bio instruiran da se ponaša neprijateljski i negativno vrednuje svaki dobijeni odgovor, nezavisno od stvarnog kvaliteta odgovora. Intervjuer je pokazao neslaganje sa razlozima koje je naveo student, ukazujući na njihovu nezasnovanost, besmislenost, beznačajnost. Studentu, na kraju prve godine studija, nije bilo lako da se izbori sa hladnim, distanciranim stavom ispitivača koji mu je onemogućio „pravo na sopstveni stav i razlog“, a pritom je bio potpuno svestan činjenice da to nije poslednji susret sa tom osobom. Celokupno verbalno i neverbalno ponašanje subjekata, bilo je tajno snimano i kasnije analizirano u pogledu učestalosti pokreta lica i tela i njihove usklađenosti sa govorom.

U tako aranžiranoj socijalnoj interakciji javili su se mnogi znaci nelagodnosti i u okviru verbalne i neverbalne komunikacije.

Međutim, analiza snimaka verbalnog i neverbalnog ponašanja 15 studentkinja Departmana za psihologiju Filozofskog fakulteta u Nišu, pokazala je postojanje znatno većeg stepena kontrole u njihovom verbalnom obraćanju nego u govoru njihovog tela. Postojali su vidljivi i brojni neverbalni znaci zbunjenosti, inferiornosti, stida, bespomoćnosti na licu, pokretima ruku, manipulativnim radnjama i položaju tela. Uočen je nesklad između „lažne“ verbalne sigurnosti i telesnog „curenja“ stvarnog unutrašnjeg doživljaja poljuljanosti i osećanja neadekvatnosti.

Ključne reči: neverbalni znaci, osećanje nelagodnosti.

Sekcija: Deca i mladi sa teškoćama u razvoju

Inkluzija u obrazovanju

Slađana Golubović, Gordana Đigić, Zorica Antonijević, Miša Ljubenović

OŠ "Sreten Mladenović Mika", Niš; Ugostiteljsko-turistička škola, Niš; Centar za socijalni rad, Niš; Škola za specijalno osnovno i srednje obrazovanje, Niš

Pravo na kvalitetno obrazovanje je jedno od osnovnih prava deteta, garantovano važnim međunarodnim dokumentima, kao i propisima mnogih zemalja, pa i naše. Međutim, praksa pokazuje da ovo pravo još uvek ne ostvaruju sva deca. Naročito su ugrožena deca iz marginalizovanih grupa i deca sa različitim teškoćama i smetnjama u razvoju. Prema nekim procenama, u Srbiji oko 10% dece ima potrebu za dodatnom društvenom podrškom, kako bi stekla kvalitetno obrazovanje u skladu sa svojim sposobnostima i kapacitetima. Oko 85% ove dece uopšte nije obuhvaćeno obrazovanjem, a i ona deca koja su u obrazovnom sistemu ne dobijaju adekvatnu podršku. Posledica ovakvog stanja je da ova deca ne razvijaju svoje postojeće kapacitete, „ispadaju“ iz obrazovnog sistema, gube mogućnost da

budu samostalni, brinu o sebi i budu aktivni i korisni članovi društvene zajednice.

Smisao inkluzivnog obrazovanja jeste upravo u tome da se svoj deci pruži mogućnost da budu deo školske zajednice i tako se pripreme da u budućnosti, kao odrasle osobe, ravnopravno učestvuju u društvenom životu. Važno je razumeti da inkluzivno obrazovanje podrazumeva prilagođavanje škole obrazovnim potrebama svakog deteta, nasuprot tendenciji da u obrazovnom sistemu opstaju samo ona deca koja uspevaju da se uklope u postojeći obrazovni proces.

U nekim zemljama se već decenijama radi na razvoju različitih modela inkluzivnog obrazovanja, dok u nekim zemljama ideja inkluzije u obrazovanju postaje aktuelna tokom poslednje decenije. Dosadašnja iskustva pokazuju da ne postoji univerzalni model koji je primenljiv i uspešan u svim uslovima.

Jedan od načina da se poboljšaju uslovi za inkluzivno obrazovanje u Srbiji je projekat „Inkluzivno obrazovanje – od prakse ka politici“, u okviru koga funkcionišu lokalni inkluzivni timovi u 10 gradova. U radu će biti prikazane dosadašnje aktivnosti Lokalnog inkluzivnog tima u Nišu.

Ključne reči: inkluzija, obrazovanje, deca sa potrebom za društvenom podrškom

Pedagoški aspekti inkluzivnog programa za predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Bisera Jevtić

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače u Kruševcu

U Konvencijama o dečjim pravima, jedno od prava na razvoj jeste i pravo na obrazovanje sve dece, pa i dece sa posebnim potrebama. Kvalitetan razvoj dece sa posebnim potrebama podrazumeva njihovo rano uključivanje u redovne programe, odnosno, programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Koristi od Inkluzivnih programa brojne su, kako za decu sa posebnim potrebama i njihove roditelje, tako i za ostalu decu u vaspitnoj grupi. Za uspešno kreiranje Inkluzivnog programa, u

Predškolskim ustanovama, neophodan je preobražaj vrtića u celini: obezbeđivanje fizičkih uslova objekata , opremanje radnih soba potrebnim sredstvima, menjanje stavova vaspitača i njihovog odnosa prema deci sa posebnim potrebama, stalna i kontinuirana edukacija vaspitača, stručnih saradnika i roditelja, kao i pozitivna interakcija među svom decom u grupi.

Pedagoški aspekti Inkluzivnog programa predstaviće socijalne aspekte vaspitanja i obrazovanja dece sa posebnim potrebama , koristi od Inkluzivnih programa, uloge vaspitača u Inkluzivnom program. Takođe, obuhvaćeni su problemi roditelja dece sa posebnim potrebama, odnos vaspitač – roditelj deteta sa posebnim potrebama, teškoće braće i sestara dece sa posebnim potrebama, itd.

Ključne reči: inkluzija, inkluzivni program, deca sa posebnim potrebama, interakcija, edukacija

Doprinos stvaranju jednakih uslova za slepe i slabovide

Dragana Stanimirović i Siniša Avramović
Fakultet za Specijalnu Edukaciju i Rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

U radu će biti prikazana aktivnost oftalmologa i psihologa kao i studenata (budući specijalni edukatori i rehabilitatori za lica sa oštećenjem vida – tiflozoi) koji su volonterski pružali stručnu pomoć i podršku članovima Opštinske organizacije saveza slepih „Palilula“. Osim toga, ova grupa je i inicijator i aktivni učesnik humanitarnih akcija u korist ove organizacije. U ovom radu detaljno opisujemo humanitarnu akciju Rotarijanaca čiji je cilj obezbeđivanje sredstava koja slepim i slabovidim osobama omogućavaju kvalitetniji život i doprinose stvaranju jednakih uslova za njihovo učenje i razvoj.

U okviru projekta „Umetnost osećaja“ desetoro slepe i slabovide dece, članova palilulske organizacije slepih, je tokom marta 2006. Godine vajalo u školi za likovno obrazovanje u Šumatovačkoj ulici u Beogradu uz pomoć profesora i ljubitelja škole, mladih Rotaraktovaca i studenata tiflo-smera Fakulteta za Specijalnu

Edukaciju i Rehabilitaciju – volontera u OOSSS Palilula. Još jednom se u praksi potvrdilo da aktivnosti poput igre i likovnog izražavanja podstiču socijalno-emocionalni, saznajni i motorni razvoj dece i omladine. Ovi i drugi efekti, o kojima se u tekstu govori, uvećani su time što slepi i slabovidni polaznici kursa vajanja ranije nisu bili u sličnoj situaciji. Škola vajanja je podstakla rukovodstvo Organizacije na druge akcije namenjene najmlađim članovima. O nizu akcija sprovedenih u okviru samog projekta (aukcija dečijih radova, humanitarni koncert i dr.). Svedoče brošura o školi vajanja koja sadrži kratke biografije dece, fotografije radova, opis toka akcije itd, film koji prikazuje atmosferu u toku vajanja, kao i fotografije, novinski članci, audio i video zapisi.

Ključne reči: slepa i slabovidna deca i omladina, škola vajanja, jednaki uslovi, normalizacija okruženja

Stavovi učenika prema vršnjacima sa smetnjama u razvoju

Mirjana Stanković - Đorđević

Specijalista razvojne psihologije i psihopatologije

„Ali deca nisu biljke sa samo jednim „prirodnim“ načinom rasta. Ona su bića bogatih, raznovrsnih mogućnosti, bića sa potencijalom da konačno usmeravaju vlastiti rast. Međutim, ovo ne mogu postići bez pomoći.“

M.Donaldson, 1982.

Savremeni pristup deci sa smetnjama u razvoju podrazumeva socijalni model, koji fokus interesovanja sa deteta pomera na društvenu zajednicu i njene institucije koje dovode svojim stavom do sekundarnih posledica hendikepa. Rana vršnjačka socijalna iskustva su dragocen agens socijalizacije za neometenu, tim pre za decu ometenu u razvoju. Radi minimiziranja sekundarnih posledica hendikepa – formiranja i stabilizovanja osećanja sigurnosti i samopoštovanja važna je komunikacija sa neometenim vršnjacima. Naše istraživanje je imalo za cilj da ispita stavove neometene dece prema njihovim ometenim vršnjacima. Pretpostavili smo da pol, uzrast, iskustva, kao i informisanost dece utiču na njihov stav prema

deci sa razvojnim smetnjama. U našem istraživanju smo zaključili da postoji statistički značajna povezanost između pola i uzrasta i stava prema deci sa razvojnim smetnjama – devojčice i adolescenti imaju pozitivniji stav prema vršnjacima sa smetnjama u razvoju; dok se iskustvo i informisanost nisu pokazale kao varijable statistički značajne za predmet našeg istraživanja. Takođe, u našem uzorku zastupljenija je inkluzivna kultura u odnosu na inkluzivnu praksu. Ovo je jedan, nadamo se, u nizu pokušaja, da skretanjem pažnje na lične stavove utičemo na ubrzanje procesa inkluzije u svim segmentima društva.

Ključne reči: inkluzija, integracija, deca sa smetnjama u razvoju, vršnjaci, stavovi, primarne i sekundarne posledice hendikepa

Značaj obrazovanja za razvoj socijalne inteligencije romske dece

Gordana Đigić
Ugostiteljsko-turistička škola, Niš

U istraživanju čiji će rezultati biti prikazani ispitivana je socijalna inteligencija srpske i romske dece osnovnoškolskog uzrasta (IV, VI i VIII razred). Cilj ovog istraživanja bio je da utvrdi da li između srpske i romske dece postoje i kakve su razlike u pogledu socijalne inteligencije, sa kojim faktorima su povezane i da li je moguće kontrolom tih faktora eventualne razlike eliminisati ili smanjiti.

Nakon primene testa socijalne inteligencije, rezultati su analizirani u odnosu na veći broj relevantnih faktora kao pokušaj objašnjenja razlika koje se javljaju u nivou postignuća srpske i romske dece na testu socijalne inteligencije. Utvrđeno je da je postignuće romske dece na testu socijalne inteligencije u značajnoj korelaciji sa ispitivanim pokazateljima socio-ekonomskog i kulturnog statusa porodice, dok kod srpske dece ova korelacija ne postoji. Posebno je važan nalaz da se razlike u postignuću srpske i romske dece na testu socijalne inteligencije gube kada se kontrolište nivo obrazovanja roditelja. Takođe je značajan nalaz da razlike u socijalnoj inteligenciji srpske i romske dece nestaju kod učenika VIII razreda. To se samo delimično može pripisati razlikama u socijalnom

statusu porodica, pa se može zaključiti da školovanje doprinosi razvoju ove sposobnosti kod romske dece.

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju izuzetan značaj obrazovanja za poboljšanje statusa ove najveće marginalizovane grupe. S jedne strane, školovanje direktno doprinosi razvoju sposobnosti dece, a sa druge strane – povoljniji obrazovni status Roma će doprineti daljem razvoju sposobnosti i povećanju nivoa obrazovanja budućih generacija. Stoga je važno da se na svim nivoima obrazovnog sistema preduzimaju mere u pravcu što potpunijeg obuhvata romske dece i njihovog što dužeg zadržavanja u sistemu obrazovanja.

Ključne reči: socijalna inteligencija, Romi, obrazovanje

Efekti programa podrške osobama sa intelektualnim teškoćama

Petrović Boban, Novak Jadranka, Stojisavljević Duška
Asocijacija za promovisanje inkluzije Srbije

Projekat "Stanovanje uz podršku za osobe sa intelektualnim teškoćama", započet je marta 2004 godine u Beogradu. Neki od ciljeva projekta tiču se podizanja nivoa praktične, kognitivne i socijalne kompetentnosti korisnika.

Naše je istraživanje imalo za cilj da utvrdi efekte ovog programa na njegove korisnike, odnosno, da utvrdi promene u nivou različitih kompetentnosti korisnika programa, tokom trogodišnjeg perioda trajanja programa. Skalom procene kompetentnosti (Holtz, Eberle, Hillig, Marker, 1986) registrovan je nivo praktične, kognitivne i socijalne kompetentnosti korisnika. Uzorak za ovo istraživanje je nameran, i sačinjava ga 23-je korisnika, različite starosti, iz pet zajednica stanovanja uz podršku u Beogradu. Obrada podataka uključuje osnovne deskriptivne statističke pokazatelje i T test.

Istraživanje ukazuje da postoje pozitivni efekti programa u svim područjima kompetentnosti osoba sa intelektualnim teškoćama – korisnika programa. Utvrđeno je da su korisnici sa manjim stepenom kompetentnosti pokazali veći napredak u svim oblastima kompetentnosti. Ovakvi rezultati mogu se protumačiti delom

prirodom ograničenja same skale, ali i kao realan efekat programa u kome se podrška pruža svakom pojedincu u skladu sa njegovim individualnim potrebama. Rezultati takođe pokazuju da su razlike veće između drugog i trećeg merenja, koja su izvršena tokom trajanja programa, nego između prvog, koje je urađeno neposredno po početku programa, i drugog merenja. Ovi podaci ukazuju na to da su efekti programa realni, i da se ne trebaju tumačiti kao nastavak razvoja kompetentnosti korisnika tokom njihovog prethodnog tretmana u instituciji u kojoj su živeli. Ispitivanje ukazuje na značaj koji stanovanje uz podršku kao alternativna socijalna usluga za osobe sa intelektualnim teškoćama ima za povećanje samostalnosti a, samim tim, i za kvalitet življenja osoba sa intelektualnim teškoćama.

Ključne reči: stanovanje uz podršku, osobe sa intelektualnim teškoćama, praktična kompetentnost, kognitivna kompetentnost, socijalna kompetentnost

The martin-bell syndrome (fragile x chromosome) - inheritance, characteristics and frequency

Nevenka K. Mihajlovic, Ljubisa Mihajlovic
Daily stay "MARA" Niš; High medical school Cuprija

Depending upon its complexity, mental retardation has a multifactorial hereditary pattern. According to certain estimations, 1 to 3% of general population is mentally retarded. By analyzing data by OMIM 282 genes responsible for mental retardation, or MR genes, have been identified. Fragile X chromosome (Martin-Bell Syndrome) is a genetic condition caused by the mutation of FMR 1 gene (Fragile Mental Retardation 1) on X chromosome. While perusing the available literature, we investigated whether belonging to a certain race or ethnicity influence the frequency of fragile X chromosome. The results were obtained after a frequency research in specific parts of the world. What we also investigated was the frequency of occurrence of the fragile X chromosome in Serbia, particularly the number of children suffering from the Martin-Bell Syndrome born in Serbia during the last 10 years, the purpose of

which was to analyze whether the frequency changes in years. According to the research conducted, it can be concluded that the fragile X chromosome is a condition that occurs within all races and ethnical groups. Racial and ethnical belonging have nothing to do with the frequency of this condition, which is 1/2000 in men and 1/4000 in women. One in 259 women carry the fragile X chromosome, while one in 800 men is a carrier. The equal number of children with the fragile X chromosome are born in Serbia almost every year. There are no major oscillations throughout the years, which signifies that the frequency does not change in time. The smallest number of children with the syndrome were born in 1999; however, the smallest number of children were generally born during that year.

Ključne reči: fragile X chromosome, mental retardation, inheritance, frequency

Strategije prevladavanja stresa bitne za efikasnost slepih adolescenata i njihovih porodica

Dragana Stanimirović

Fakultet za Specijalnu Edukaciju i Rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu

Ovaj rad, oslanjajući se na istraživačke podatke, daje doprinos odgovoru na pitanje kako poboljšati efikasnost prevladavanja stresa u porodicama sa slepim adolescentom. Ovo pitanje je značajno jer su te porodice, u poređenju sa porodicama sa adolescentom tipičnog razvoja, više izložene stresu i manje efikasne u prevladavanju stresa.

Istraživanje je imalo za cilj identifikovanje strategija prevladavanja stresa - individualnih i porodičnih, kao i rezilijenci adolescenata koje značajno koreliraju sa efikasnošću slepih adolescenata i njihovih porodica. Uzorak su činile 32 porodice sa slepim adolescentom. U svakoj od njih ispitani su adolescent, majka i otac. Za prikupljanje podataka korišćene su tehnike samoizveštavanja.

Podaci kvazikanoničke korelacione analize pokazuju da niža efikasnost adolescenata na profesionalnom i emotivnom planu I

njihovo zadovoljstvo tim aspektima svog života, niža efikasnost prevladavanja stresa adolescenata i majki u konkretnim situacijama, niža adaptiranost porodice, veće disproporcije između adolescenata i njihovih roditelja u proceni zadovoljstva adolescenta svojim emotivnim životom, efikasnosti adolescenta na profesionalnom planu i nivoa adaptiranosti porodice značajno koreliraju sa nižim rezilijencama adolescenata: inicijativa, odnosi, kreativnost i humor i opšta rezilijentnost, nižim nivoom adaptiranosti porodice, višim nivoom upotrebe strategije bekstvo – odbrane kod adolescenata. Ovim rezultatima dobili smo potvrdu o naročitom značaju nekih rezilijenci i nekih strategija prevladavanja stresa, što ima praktičan značaj za kreiranje programa pomoći i podrške porodicama sa slepim adolescentom.

Ključne reči: porodica sa slepim adolescentom, efikasnost, rezilijence, strategije prevladavanja stresa

Simpozijum: Psihologija i religioznost

Religioznost i negativni socijalno- psihološki konstrukti

Srđan Dušanić

Filozofski fakultet, Banja Luka, Republika Srpska

U radu se bavimo ispitivanjem i objašnjenjem veze između religioznosti i određenih negativnih socijalno psiholoških konstrukata. Cilj je utvrditi da li postoji veza između različitih tipova religioznosti i proratnih stavova, socijalnih distanci, autoritarnosti itd. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 518 adolescenata. Od toga je 334 ženskog pola, a 184 muškog pola. Adolescenti su bili uzrasta 15-26 godina. Istraživanje je sprovedeno u prvoj polovini 2005 godine, u desetak gradova Republike Srpske.

Utvrđena je pozitivna niska korelacija religioznosti sa gotovo svim negativnim socijalno psihološkim konstruktima i pojavama.

Ključne reči: religioznost, socijalne distance, rat, autoritarnost

Religiozni nastavni sadržaji i bazični oslonci ličnosti

Jelena Spasić

Medicinska škola "Dr Milenko Hadžić", Niš

U ovom istraživanju ispituju se razlike u bazičnim osloncima ličnosti učenika srednje škole, koji su se opredelili da pohađaju versku nastavu ili građansko vaspitanje, kao obavezni izborni predmet. Bazični oslonci ličnosti, TELO, PRIPADANJE, MIŠLJENJE I VERA, NADA, SVRHA, nastaju kroz proces struktuiranja sveukupnih iskustava osobe. Oni predstavljaju kombinaciju genetskog i epigenetskog principa.

Verskom nastavom su obuhvaćeni religiozni nastavni sadržaji. Cilj nastave pravoslavnog katehizisa je predavanje i prenošenje istine vere, kao realnosti samog života, kao opis iskustva, prvenstveno kao realnost života u crkvi i opis njenog iskustva. Predočavaju se osnovne datosti vere i iskustva Crkve Hristove, kao izvora nadahnuća za razvijanje ličnosti i zajednice, kao i uzrastanje i sazrevanje do ljubavi u kojoj se ogleda Hristos kao ljubav.

Opšti cilj predmeta građansko vaspitanje jeste sticanje saznanja, razvijanje sposobnosti i veština i usvajanje vrednosti koje su osnova za celovit razvoj ličnosti, kao i kompetentan, odgovoran i angažovan život u savremenim građanskom društvu u duhu poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, mira, tolerancije, ravnopravnosti polova, razumevanja i prijateljstva među narodima, etničkim, nacionalnim i verskim grupama. Sadržaji.

Istraživanjem je obuhvaćeno 122 ispitanika, ujednačenih po uzrastu (od 17 do 19 godina). U ispitivanju je korišćen upitnik U-BOL, autora Josipa Bergera i opšti upitnik, koji sadrži socio-demografske podatke o ispitanicima.

Rezultati istraživanja pokazali su da postoje značajne razlike u izraženosti bazičnih oslonaca ličnosti i to: PRIPADANJE i VERA, NADA, SVRHA. Učenici koji pohađaju versku nastavu postigli su značajno više rezultate na pomenutim bazičnim osloncima ličnosti.

Ključne reči: religiozni nastavni sadržaji, građansko vaspitanje, bazični oslonci ličnosti, srednjoškolci.

Kvalitet braka i selfizam kod bračnih parova niskog i visokog intenziteta religioznosti

Anka Pokeržnik

U radu je prikazano istraživanje usmereno na ispitivanje multidimenzionalne varijable kvalitet braka, operacionalno definisane ukupnim skorom na Spanierovoj skali dijadne prilagođenosti, koja se sastoji od četiri subskale. Osim navedene ispitivana je i varijabla selfizam, operacionalno definisana ukupnim skorom na skali selfizma (Phares, Erskine). Uzorak na kome su dobijeni rezultati istraživanja činila su 112 ispitanika, tj. 52 bračna para podjednako zastupljenog visokog i niskog intenziteta religioznosti, različitih godina starosti, godina braka i ostalih sociodemografskih karakteristika. Intenzitet religioznosti utvrđen je skalom intenziteta religioznosti (Vukićević), konstruisanom za pripadnike pravoslavnog hrišćanstva.

Dobijeni rezultati su pokazali da bračni parovi visokog intenziteta religioznosti imaju nizak stepen selfizma, visok skor na skali kvalitet braka, visok skor na subskali skale kvaliteta braka - dijadni konsenzus, u odnosu na bračne parove niskog intenziteta religioznosti. Svi dobijeni rezultati visoko su statistički značajni i poslužili su nam za dalji opis i razumevanje bračnih odnosa, kroz analizu utvrđenih karakteristika ponašanja specifičnih za dobijene skorove na korištenim skalama.

Ključne reči: kvalitet braka, intenzitet religioznosti, selfizam

Svetootačko učenje

Dragan Stamenković
đakon

Prema Svetim Ocima tajna ličnosti otkriva se u Bogu i sam Bog je otkriva, a to je da je On jedna suština, a tri lica, Otac, Sin i Sveti Duh. Bog se objavljuje preko drugog lica Svete Trojce – Logosa, najpre prikriveno i posredno, kroz lični odnos sa izabranim ličnostima izabranog naroda Izrailja, a onda neposredno, ovaploćenjem Logosa i rođenjem Isusa Hrista. Opitno sagledavajući otkrivenu istinu Sveti Oci četvrtoga veka iz Kapadokije su pokazali

da je čovek sličan Bogu, ali ne po prirodi, nego kao ličnost kroz lični odnos sa njim i svojim bližnjim u zajednici slobodne ljubavi.

Ključne reči: Bog, čovek, suština, ipostas, sloboda i ljubav.

Avgustinovsko-kalvinistička antropologija u savremenoj sekularnoj psihoanalizi

Goran Z. Golubović

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Autor u ovome radu pravi paralelu između antropološke avgustinovsko-kalvinističke tradicije i njene sekularizovane verzije prisutne u ortodoksnoj psihoanalizi. Potencira se mizantropski karakter i jedne i druge vizije ljudske prirode i suprotstavlja im se izvorno pravoslavno učenje o čovekovom biću. Na posletku se sagledavaju konsekvencije koje bi po savremenu psihoterapijsku nauku i praksu usledile ukoliko bi se prihvatila antropologija autentičnog (pravovernog) hrišćanstva.

Ključne reči: ljudska priroda, kalvinizam, psihoanaliza, pravoslavlje

Sekcija: Školska psihologija

Programirano učenje i e- learning

Slavica Pavličević, Ivan Tomić

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače u Kruševcu

Programirano učenje je danas koristan nastavni metod, zasnovan na bihejviorističkim teorijama potkrepljenja instrumentalnog učenja, vikarijskog uslovljavanja učenja putem nagradi i kazni, ali i na savremenim teorijama aktivnog i interaktivnog, kooperativnog učenja. Rezultati mnogobrojnih istraživanja efekata programiranog učenja, pokazuju da se nijedan nastavni metod ne

može efikasno upotrebiti izdvojeno od ostalih delova nastave. Nastava je interaktivni proces, u kome participiraju oni koji uče i oni koji poučavaju, kroz partnerski odnos u aktivnoj konstrukciji znanja. Programirano učenje u ma kom vidu da se javlja (počevši od Skinnerovog modela linearnog programiranja, preko Kauderovog razgranatog programiranja, Landeove algoritimizacije pa sve do savremenih modela koji koriste informacione tehnologije), efikasno je kao potpora ostalim oblicima nastave.

Principi programiranog učenja su ugrađeni u savremenu koncepciju E- learning-a, koji označava postojanje platforme za učenje na daljinu koja omogućava: kreiranje kurseva unutar platforme, rad sa multimedijom, praćenje statistike korišćenja same platforme, kursa ili postignuća svakog pojedinca ponaosob. U E-learning-u postoji sistem za praćenje napredovanja studenata, kao i za prepoznavanje sposobnosti učenja. Znači da je E learning nadogradnja učenja na daljinu, jer treba da uspostavi komunikaciju na relaciji profesor – student kao i međusobnu komunikaciju studenata.

Postoji više sistema za kreiranje kurseva (Blackboard, webct, Moodle..), od kojih se svojim mogućnostima postizanja interaktivnosti ističe Moodle koji se sastoji iz modula: Zadatak (Assignment), Vežba (Exercise), Test izbora (Choice), Forum, Pričaonica (Chat), Dijalog (Dialogue), Kviz (Quiz), Resursi (Resource), Pregled (Survey), Radionica (Workshop), Rečnik termina (Glossary).

Uspeh E- learning-a zavisi od kvaliteta programiranog materijala, prilagođenosti potrebama studenata, pripremljenosti za korišćenje tehnologije, predznanja koja studenti treba da ima pri pristupu obradi programiranog materijala i sl.

Kvalitetan E- learning je preduslov za prevazilaženje slabosti klasičnih oblika programiranog učenja.

Ovaj rad se bavi razvijanjem programiranog učenja kroz E-learning u oblasti „Novih konceptualnih okvira za razumevanje razvoja i učenja predškolskog deteta“ a za potrebe obrazovanja i doškoloavanja u Visokoj školi strukovnih studija za vaspitače u Kruševcu.

Ključne reči: Programirano učenje / nastava, E- learning, Moodle, modul, interaktivnost

Studentska evaluacija projekatske nastave

Ružica Milosavljević, Slavica Pavličević
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače u Kruševcu

Kvalitetno profesionalno pripremanje vaspitača ne podrazumeva samo produžavanje vremena obrazovanja vaspitača, već i uvođenje novih metoda u vaspitno-obrazovni proces. Raznovrsnost, kreativnost i složenost vaspitno-obrazovnog rada sa decom predškolskog uzrasta podrazumeva uvođenje savremenih aktivnih metoda učenja u realizaciji Studijskog programa trogodišnjeg obrazovanja vaspitača.

Svaka metoda ima svoj aktivirajući potencijal koji se može realizovati u određenom kontekstu. "Jedino je važno da li je to najbolje izabrana metoda za realizaciju planiranog vaspitno-obrazovnog cilja" (Ivić, Pešikan, Antić, 2001.).

Pojedinačni predmeti stvaraju svoje „lične pečate“ originalnim izborom metoda rada. Mentor stvara bogatu ponudu, a studenti biraju metode rada od više ponuđenih (Projekatska nastava, Edukativne radionice, Iskustvene aktivnosti, Zajedničko učenje, Ineraktivno učenje, i sl.).

Formativna, odnosno, *proces evaluacija*, danas, nalazi ogromnu primenu u istraživanjima vaspitno-obrazovnog procesa. Ona teče paralelno sa izradom programa i njena funkcija je, najčešće, da „otkrije nedostatke i dobre strane aktuelne verzije novog programa (Skriven, 1967.). Ova evaluacija kontinuirano pruža povratnu informaciju o meri u kojoj realizacija programa odgovara zamisli kreatora.

Posebnu pažnju zaslužuju evaluaciona istraživanja sa elementima akcionih istraživanja u kojima nisu ispitivani samo faktori postojećih programa, već i mogućnosti menjanja i usavršavanja postojeće prakse (Wood, et.al., 1980, Pešić, 1981.) Istraživanje koje prikazujemo u ovom radu, bavi se *proces evaluacijom* sa elementima akcionog istraživanja, a za predmet ima studentsku evaluaciju projekatske nastave koja je u školskoj 2006/2007. godini uvedena kao nova metoda aktivne i interaktivne nastave u Višoj školi za obrazovanje vaspitača u Kruševcu (u periodu transformacije ove škole u Visoku školu strukovnih studija za vaspitače).

Rezultati studentske proces evaluacije dali su niz podataka o kvalitetu projekatske nastave u odnosu na klasične, eks-katedra

oblike nastave, ali i na nedostatke koje treba prevazići u narednom periodu.

Ključne reči: projekatska nastava, evaluacija, mentorski rad, participacija studenata, korelaciona analiza.

Emocionalni aspekti nastavnog procesa

Spasenija Ćeranić

Filozofski fakultet, Banja Luka, Republika Srpska

Današnji studenti žive u društvu koje je u tranziciji, pohađaju univerzitete koji su u tranziciji, a uz to su u vlastitoj razvojnoj tranziciji od adolescencije ka odrasloj dobi. Ove višestruke tranzicije su razlog više da se ramišlja o emocionalnim aspektima nastavnog procesa, o svjesnim i nesvjesnim reakcijama, koje se pokreću kod svakog pojedinca i grupe i inkorporišu u nastavni proces.

U našoj nastavnoj aktivnosti između ostalog, zanima nas kakvo predznanje imaju studenti i kako prethodno stečeno znanje može biti korišteno u izučavanju određenog predmeta. Znamo da postoje brojne teorije transfera učenja, a svima je zajedničko shvatanje da prethodno naučeno ima pozitivan ili negativan uticaj na kasnije učenje. Postoje takođe brojne teorije transfera, nastale u okviru različitih psihoanalitičkih škola, a zajedničko im je shvatanje da se raniji emocionalni odnosu upliću u aktuelne odnose. Prva grupa teorija nastala je na izučavanju procesa saznanja, druga na izučavanju osoba sa emocionalnim teškoćama. Čini se interesantnim da ove dvije grupe teorija do sada nisu našle neku nit integracije, a što bi moglo biti korisno u razumjevanju kompleksnosti nastavnog procesa, koji uključuje i kognitivne i emocionalne i socijalne aspekte. Interakcija u nastavi nije vezana samo za razmjenu ideja nego uključuje bogatu i suptilnu emocionalnu razmjenu na različitim nivoima, realnim i fantazijskim. Nastavnik je nosilac znanja, moći, autoriteta – figura koja svojom ulogom i stvarnim ponašanjem može provocirati kod pojedinaca ili grupe studenata spektar emocionalnih reakcija, uključujući i one infantilne, koje, opet postaju provokativne za infantilne dijelove ličnosti nastavnika. Nastavni sadržaji iz područja psihologije takođe mogu biti emocionalno provokativni. Uspjeh i neuspjeh na ispitu, kao i sam čin usvajanja znanja, te anticipacija

završetka studija za svakog pojedinca mogu imati posebno značenje i izmamljivati različite emocionalne reakcije. Iako ove reakcije najčešće prolaze nezapaženo, odnosno, ostaju u sjeni svjesnih težnji da se kroz nastavni proces dođe do potrebnog znanja, one povremeno mogu uticati na kognitivne funkcije u smislu misaone blokade, slabljenja pažnje, gubitka interesovanja, odugovlačenja ili prekida studija, a mogu zahvatiti i ukupno funkcionisanje ličnosti.

Rad je utemeljen na iskustvima iz vlastite nastavne i psihoterapijske prakse, a teorijski se oslanja na teorije transfera i kontratransfera, te neke razvojno-psihoanalitičke teorije.

Ključne reči: Nastavni proces, emocionalne reakcije, transfer, kontratransfer, kognitivne funkcije

Uticaj nerazvojnih kriza u porodici na školski uspeh učenika

Zorica Stanisavljević – Petrović

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Školski uspeh predstavlja interesantno područje za istraživanja teoretičara i praktičara različitih struka, koji nastoje da protumače i objasne ovaj složeni fenomen sa pedagoškog, psihološkog, sociološkog i drugih aspekata. Uspeh, odnosno neuspeh u školskom učenju uslovljavaju brojni faktori, što ovaj proces čini veoma složenim i kompleksnim. U okviru proučavanja ovog procesa javljaju se brojne kauzalne veze, koje u interaktivnom odnosu sa raznovrsnim faktorima čine veoma složenu i kompleksnu konstelaciju. U kontekstu dosadašnjih istraživačkih nalaza nezaobilazne su porodične varijable, koje se često posmatraju kao jedan od osnovnih činilaca školskog uspeha. U okviru ovih varijabli u radu su prikazani rezultati istraživanja uticaja nerazvojnih kriza u porodici na školski uspeh učenika. Kao nerazvojne krize u porodici tretirali smo: razdvajanje roditelja, obraćanje za pomoć stručnim licima radi prevazilaženja bračnih problema i gubitak posla jednog od roditelja. Rezultati istraživanja pokazali su da ni jedna od ovih varijabli ne stoji u međusobno zavisnoj vezi sa opštim uspehom učenika.

Ključne reči: školski uspeh, učenici, porodica, nerazvojne krize,

Prava deteta u savetodavnom radu školskog psihologa sa decom i roditeljima

Jelena Stanković

Osnovna škola "Hajduk Veljko", Zaječar

Škola je važna za socijalni razvoj i formiranje detetove ličnosti. Polaskom u školu dete ulazi u nove i drugačije odnose u odnosu na one u porodičnom okruženju. Škola je nova sredina sa novim i strožim zahtevima, a učitelji postaju za dete novi uzori koje ono podržava i putem kojih usvaja nove stavove koji se smatraju poželjnim u društvu. Učitelji i nastavnici nastoje da spreče nastajanje nepoželjnih obrazaca ponašanja kod deteta i da podstaknu razvoj detetovih potencijala. Ovo je ujedno zajednički vaspitni cilj porodice i škole. Roditelji, učitelji i nastavnici procenjuju kojim će vaspitnim postupcima na najbolji način ostvariti svoje vaspitne ciljeve, a ukoliko pritom zanemare prava deteta glavna okosnica vaspitanja postaje kontrola.

Tema ovog rada je uloga školskog psihologa u pružanju pravih informacija roditeljima i nastavnici o osobenosti ličnosti deteta, osobenostima njegovog razvoja, kao i u promovisanju prava deteta, kako bi se vaspitanjem postigao optimalni razvoj. Osnovna prava deteta u savetodavnom radu su:

- pravo deteta da bude tretirano kao osoba
- pravo deteta da bude ozbiljno shvaćeno
- pravo deteta da zna istinu
- pravo deteta da učestvuje u donošenju odluka

Glavni cilj savetodavnog rada je pomoći detetu, adolescentu da rekonstruiše svoj pojam o sebi, drugima, svetu i budućnosti.

Osnovna strategija je obezbediti detetu iskustva i nove kognitivne i socijalne veštine koje će voditi željenim promenama.

Da bi se odabrale adekvatne tehnike, neophodno je dobro formulisati problem. Prilikom formulisanja problema treba sagledati ličnosne i razvojne osobenosti deteta i ulogu roditelja i nastavnika u nastajanju i održavanju problema.

Tehnike savetodavnog rada bazirane su na osnovnim principima učenja novih adekvatnih oblika ponašanja, kao i eliminisanja nepoželjnih.

Osnovni preduslov uspeha savetodavnog rada je dobra saradnja stručnog saradnika, nastavnika i roditelja. Saradnju treba bazirati na poverenju u potencijale deteta.

Ključne reči: prava deteta, savetodavni rad, ciljevi i metode savetodavnog rada

Motorička koordinacija kao faktor sociometrijskog statusa u vršnjačkoj grupi na predškolskom uzrastu

Pavličević Slavica, Stanišić Irena

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače u Kruševcu

Za razumevanje prirode, razvoja i dinamike psiholoških fenomena neophodan je interdisciplinarni pristup. Saradnja psihologije i drugih naučnih disciplina potrebna je, posebno, u oblasti proučavanja "uloge različitih socijalnih pojava u razvoju ličnosti" (Havelka, 1972.). Evidentan je uticaj mnogobrojnih faktora na kompleksni proces socijalizacije ličnosti, među kojima značajno mesto pripada uticaju vršnjaka u grupi dece istog uzrasta. Snaga uticaja vršnjaka počinje u predškolskom periodu, jača na školskom uzrastu, da bi kulminirala u periodu -- adolescencije.

Ranija istraživanja (Supek), pokazuju, da još na predškolskom uzrastu postoje relativno stabilni statusi dece u vršnjačkim grupama, i da već na tom uzrastu, neka deca ispoljavaju osobine vođe i da su u stanju da u zajedničkoj igri okupe oko sebe veći broj dece. Havelka ističe činjenicu da ukoliko deca imaju priliku da prave izbore sa kime će se igrati, privlačne osobine su: aktivnost, snaga, govornost, ali, takođe, i blizina stanovanja, susedstvo i slični faktori na kojima se zasnivaju dečja druženja.

Za ispitivanje interpersonalnih odnosa u grupi (privlačenja, odbijanja i indiferentnosti), pogodna je sociometrijska metoda koja daje sliku pojedinačnih izbora, ali i sliku strukture grupe, pa se zato, sociometrija pojavljuje kao korisno istraživačko i dijagnostičko sredstvo.

Predmet ovog istraživanja predstavlja pokušaj procene stepena povezanosti sociometrijskog statusa deteta u vršnjačkoj grupi i važnog aspekta razvoja motorike, kao što je motorna koordinacija. Opšti ciljevi, koji proizilaze iz predmeta istraživanja, dopunjeni su posebnim ciljem utvrđivanja postojanja polnih razlika u sociometrijskom statusu, kao i u motoričkoj koordinaciji.

Za kriterijum sociometrijskih izbora uzete su aktivnosti (zajednička igra i pozajmljivanje igračaka), za koje se smatra da su na predškolskom uzrastu značajne ne samo u socio-emocionalnoj sferi, već i u sferi ostalih aspekata razvoja. (motorika, inteligencija, razvoj mišljenja).

Metodologija prikupljanja podataka je bila u skladu sa principima sociometrijskog ispitivanja, kao i testiranja motoričkih sposobnosti testovima motoričke koordinacije. Istraživanje je sprovedeno na uzorku dece pripremnog predškolskog uzrasta (N=64) u P.U. "Nata Veljković u Kruševcu. Obuhvaćena je: 1 vaspitna grupa u vrtiću "Leptirčić" (N1=27), i 2 vaspitne grupe u vrtiću "Naša radost" (N2=24 i N3=23). Prikupljanje podataka je sprovedeno u periodu april-jun 2007.godine.

Pri obradi podataka korišćena je metoda sociograma - grafičkog prikaza dinamike grupe, nxn matrice iz kojih su računati individualni i grupni indeksi (ISS-indeks sociometrijskog statusa, IGE-indeks grupne ekspanzije, IGT-indeks grupne tenzije, i IAA-indeks grupne afektivne atmosfere).

S obzirom na složenost motorike za istraživanje, izvršen je izbor jednog aspekta razvoja motorike koji ima poseban značaj na predškolskom uzrastu, a to je motorička koordinacija kao složena bazična sposobnost koja dominira u kretanju i pokretima dece i koja je podložna promenama, zavisno od delujućih faktora i činilaca sredine. Za procenu motoričke koordinacije primenjeni su sledeći merni instrumenti.

Puzanje sa loptom u (PUZLOP) sec, kordinacija sa palicom (KOOPAL), slalom sa dve lopte (SLA2LO), preskakanje horizontalne vijače (HORVIJ), kretanje natraške kroz обруč NATOBR sec

U cilju kvalitetne psihološke interpretacije dobijenih rezultata, pri obradi su korišćene statističke metode savremene korelacione analize.

Istraživanje je potvrdilo hipotezu da postoji visoka i značajna korelacija između sociometrijskog statusa u grupi vršnjaka na predškolskom uzrastu i stepena razvijenosti motoričke koordinacije. To ne znači da je motorička koordinacija najvažniji i jedini faktor koji

utiče na socijalni položaj deteta u vršnjačkoj grupi . Istraživanje je pokazalo da je ona značajan faktor, bez pretenzija da umanjuje značaj ostalih faktora čiji uticaj može biti predmet narednih istraživanja u ovoj oblasti.

Ključne reči: sociometrijski status, motorna koordinacija, korelacija, faktor, testovi

Neverbalni signali predškolskog deteta

Emina Kopas-Vukašinović
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Igra predškolskog deteta predstavlja njegovu osnovnu aktivnost, kroz koju ono uči i razvija se u svim aspektima. Pažljivim posmatranjem deteta, koje se igra u grupi, možemo zapaziti i evidentirati širok spektar njegovih neverbalnih signala, koje ono koristi u komunikaciji. Fizička pojava, signali očiju, pokret i dodir predstavljaju samo deo tipova neverbalnih signala, koji u izvesnom smislu određuju interpersonalnu komunikaciju i odnose u grupi. U radu su predstavljeni rezultati do kojih smo došli ispitivanjem zainteresovanosti dece predškolskog uzrasta za didaktički materijal i igre, iz oblasti upoznavanja okoline. Cilj nam je bio da utvrdimo kako deca očima i pokretom ispoljavaju svoje neverbalne signale pri rešavanju zadataka u didaktičkim igrama. Neverbalni signali očiju su vrlo pouzdani pokazatelji efikasnosti pedagoške komunikacije. Izuzetno su važni za decu predškolskog uzrasta, koji je period intenzivnog kultivisanja njihovih emocija. Od posebnog značaja za pedagošku komunikaciju su i dečiji pokreti, koji najčešće odražavaju stanje u kojem se ona nalaze, ali i njihov status u grupi. Pokret, kao neverbalni signal, je bitan za praćenje razvoja dece predškolskog uzrasta, jer njihovo učenje jeste učenje po modelu, koje podrazumeva imitaciju, identifikaciju i učenje uloga. Evidentirani neverbalni signali dece su dovedeni u vezu sa njihovim interesovanjima za aktivnosti, kao i postignućima u rešavanju zadataka u didaktičkim igrama. Pokušali smo i da utvrdimo da li su odnosi svakog deteta prema vršnjacima u grupi određeni njegovim ispoljenim neverbalnim signalima. Sigurno je da praćenje ovih

signala podrazumeva vrlo suptilan zadatak vaspitača, koji nameće zahtev njegovog permanentnog usavršavanja. U tom cilju, u radu su date preporuke vaspitačima o čemu treba da vode računa u procesu praćenja dečijeg razvoja, kada zapažaju i beleže neverbalne signale dece u igri.

Ključne reči: Ključne reči: neverbalni signali, signali očiju, pokret, didaktička igra, predškolsko dete.

Prediktori uspeha u studiranju studenata učiteljskog fakulteta u različitim nastavnim oblastima

Blagica Zlatković

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Izdvajanje prediktora uspeha u studiranju na nivou ukupnih studija je postupak koji pomaže razumevanju posmatranog procesa. Međutim, u globalnom pristupu se zanemaruje stav da za postizanje uspeha u pojedinim nastavnim oblastima mogu biti potrebne različite sposobnosti i osobine ličnosti. Takva orijentacija delimično nalazi potporu u Katelovom stavu da se ponderi različitih faktora ličnosti koji doprinose uspehu menjaju s promenom nastavnog predmeta. Prema Katelu, dok je vrlo retko da bilo koja poznata sposobnost zasićuje učinak ostvarenja negativno, faktori ličnosti su često dobri za jednu vrstu ostvarenja a loši za drugu (Katel,1978). Ščedrovicki (prema Ivić, I. I sar., 2001) naglašava da aktivnosti u procesu školskog učenja nisu nikakve aktivnosti u vakumu, one su uvek i nezaobilazno aktivnosti sa nekim objektom saznanja, javljaju se u susretu i sučeljavanju subjekta koji saznaje i objekta saznanja. Po njemu, aktivnosti u procesu učenja su aktivnosti u stvarnoj inerakciji sa strukturiranim intelektualnim sadržajima koje nosi svaki nastavni predmet. Mekpek (mcpeck,1981) preispituje tezu o opštosti veština kritičkog mišljenja naglašavajući da specifičnost predmetne oblasti i sadržaji na kojima se veštine primenjuju presudno utiču na njihovu stvarnu prirodu i način manifestovanja, pa je pitanje da li se i po čemu one mogu smatrati opštim.

U našem istraživanju izdvajamo prediktore uspeha u studiranju studenata učiteljskog fakulteta po nastavnim oblastima iz skupa varijabli primenjenih mernih instrumenata (Testovi ličnosti

KON 6 i NEO-PI-R, Kibernetička baterija kognitivnih sposobnosti KOG 9, Skale self-koncepta i Upitnik socioekonomskog statusa). Uspeh u studiranju iskazan je prosečnom ocenom u nastavnoj oblasti. Istraživanje je obavljeno sa studentima Učiteljskog fakulteta u Vranju i studentima Učiteljskog fakulteta u Užicu (N=300).

Pristup izdvajanja prediktora uspeha u studiranju za pojedinačne nastavne oblasti potvrdio je očekivanu varijabilnost prediktora i opravdanost kako globalnog tako i parcijalnih pristupa. Rezultati ukazuju da postoje relativno opšti prediktori koji imaju svoj doprinos u svim nastavnim oblastima (introverzija, prosečna ocena u srednjoj školi, verbalne sposobnosti, otvorenost) i specifični, čiji se doprinos pojavljuje u pojedinim nastavnim oblastima (npr. Neuroticizam i saradljivost u oblasti pedagogije i psihologije).

Ključne reči: prediktori uspeha u studiranju, studenti učiteljskog fakulteta, nastavne oblasti

Vaspitni ciljevi učitelja

Kristina Kašić, Snežana Stojilković, Jelisaveta Todorović
Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Niš

Cilj istraživanja bio je ispitivanje stepena prihvaćenosti pojedinih vaspitnih ciljeva kojima teže učitelji u vaspitanju učenika i u vaspitanju sopstvene dece, kao i ispitivanje saglasnosti u prihvaćenosti određenih vaspitnih ciljeva, odnosno vrednosnih orijentacija s obzirom na profesionalnu i roditeljsku ulogu učitelja. Ispitivanjem je obuhvaćeno trinaest vaspitnih ciljeva, u čijoj osnovi se nalaze dve međusobno suprotstavljene vrednosne orijentacije – autonomija i konformizam, i to: razvoj sposobnosti i interesovanja, svest o sopstvenim vrednostima, odgovornost i savesnost u radu, osećaj za pravdu, razumevanje i tolerancija različitosti, samostalnost i nezavisnost u mišljenju i odlučivanju i nesebičnost i obzirnost prema drugima (autonomija), patriotska osećanja, poštovanje starijih i autoriteta, uklapanje u društvenu sredinu, dobrota i poštenje, lepo vaspitanje i pristojnost i ponašanje u skladu sa polnom ulogom (konformizam). Istraživanje je sprovedeno tokom februara i marta 2007. Godine na uzorku od 133 učitelja niških osnovnih škola (50

muškaraca i 83 žene) primenom modifikovane Konove skale roditeljskih vrednosti (Parental Value Scale, Kohn). Rezultati pokazuju da ispitani učitelji najvažnijim vaspitnim ciljevima smatraju "odgovornost i savesnost u radu", "lepo vaspitanje i pristojnost" i "razvoj sposobnosti i interesovanja", a kao najmanje važne procenjuju "ponašanje u skladu sa polnom ulogom" i "patriotska osećanja". Nisu nađene značajne razlike u prihvaćenosti pojedinih vaspitnih ciljeva s obzirom na profesionalnu i roditeljsku ulogu učitelja, izuzev kod vrednovanja "svesti o sopstvenim vrednostima" i "samostalnosti i nezavisnosti u mišljenju i odlučivanju". Ispitivane su i razlike između učitelja s obzirom na kontrolne varijable (starost, pol, godine radnog staža, školska sprema, bračni i porodični status ispitanika) u prihvaćenosti navedenih vrednosnih orijentacija. Najvažniji nalaz predstavlja to što učitelji u nešto većoj meri nastoje da razviju autonomne odlike ličnosti učenika i sopstvene dece u odnosu na razvoj konformističkih, što je saglasno ranijim istraživanjima u našoj sredini (Pjurkovska-Petrović i Ševkušić, 1996, Stojilković, 2005).

Ključne reči: vaspitni ciljevi, vrednosne orijentacije, autonomija i konformizam, učitelji.

Primena analize polinomskih trendova u empirijskim istraživanjima umetnosti

Nebojša Milićević, Biljana Pejić, Vladimir Nešić

Filozofski fakultet Niš; Udruženje za empirijska istraživanja umetnosti Beograd; Filozofski fakultet, Niš

Sušтина analiza polinomskih trendova je pronaći što jednostavniju matematičku funkciju koja će što bolje opisati zakonitost promene neke varijable u funkciji vremena. Colin Martindale (1990), pokušava da ovom metodom otkrije zakonitost stilskih promena na primerima različitih umetnosti i različitih regiona. Estetske procene arausal potencijala i primordijalnog sadržaja umetničkih dela iz različitih vremenskih perioda, pokazuju trendove koji se mogu opisati matematički. Ovaj autor takođe koristi eksperimente serijske reprodukcije kao primer laboratorijske

simulacije estetske evolucije. U sličnim eksperimentima serijske reprodukcije vizuelnih stimulusa kod nas (B. Pejić, N. Milićević 2007) analiziraju se trendovi dimenzija sklada (H), ukrasa (R) i semantičke dubine (D). Ovi trendovi pokazuju razlike u odnosu na vrstu date instrukcije, kao i vrste početnih stimulusa (geometrijske, realističke i apstraktne forme). U analizi geneze pojedinih sukcesivnih skica u nastanku Pikasove Gernike takođe su otkriveni odgovarajući trendovi (N. Milićević, 2005). Elementi pokazuju tendenciju ka usložnjavanju, povećanju redundantnosti (R) kao i povećanju semantičke dubine (D). I pored teškoća u opisivanju složenih psihičkih procesa a posebno estetskih doživljaja odgovarajućim matematičkim modelima, dobijeni rezultati daju ohrabrenje za nove, preciznije i uspješnije pokušaje

Literatura: 1. Martindale, C. (1990.): Clockwork Muse, Predictability of artistic change, New York, Basic Books B. Pejić, 2. Milićević, N. (2005): Nastajanje Pikasoove Gernike u svetlu kognitivnih aspekata estetskog odlučivanja, magistarski rad, Beograd, Filozofski fakultet. 3. Milićević, N., Pejić, B. (2007): Aesthetic dimensions of beautified serial visual reproductions, European Congress of Psychology, Prague

Ključne reči: analiza trenda, empirijska istraživanja umetnosti, estetski doživljaj, stilske promene, geneza umetničkog dela

Sekcija: Adolescencija

Mladi izuzeti od društva

Marina Miljković

*Ustanova za dnevni boravak dece i omladine ometene u razvoju
"Mara", Niš*

Društveni položaj i uloga mladih u našoj zemlji u poslednje vreme sve više pobuđuje pažnju. U vremenu u kojem su društvene protivurečnosti osetno zaoštrene, narastajući problemi društvenog položaja mladih jesu dovoljan podstrek i za naučno proučavanje mladih.

Važno merilo razvijenosti jednog demokratskog društva je i njegov odnos prema mladima. U naprednim demokratskim zemljama, mladi su danas priznati kao posebna društvena grupa, koja ima svoja prava i specifične potrebe. Na žalost, u našoj zemlji takav odnos prema mladima još nije razvijen, pa je zaključak da mladi nisu društveno priznata grupa i da nemaju uticaj na procese odlučivanja u svojoj sredini.

Odrastanje može postati „apsurdno“ ukoliko ustrojstvo društva nameće mladom čoveku zahteve i usmerava ga u onim pravcima koji onemogućavaju zadovoljavajuća rešenja njegovih ličnih problema. To onda više nije lični, već društveni problem. Imajući u vidu i činjenicu da smo mi društvo koje stari, veoma je važna društvena pomoć u rešavanju problema mladih.

Ako se mladima da više odgovornosti i značajnije mesto u društvu, sigurno će doći do značajnijeg napretka.

Sa druge strane, budućnost mladih zavisi i od njih samih i od njihove gotovosti i spremnosti da prepoznaju prave vrednosti na kojima se temelji jedno zdravo društvo.

Ključne reči: mladi, odnos društva prema mladima, problemi mladih

Virtuelna kultura i formiranje identiteta adolescenata

Snežana Vidanović
Departman za psihologiju, Filozofski fakultet u Nišu

Takozvana “virtuelna kultura” izražena kroz e-mail, diskusione forume i “četovanje” je danas u velikoj meri deo odrastanja i formiranja identiteta adolescenata. Ta kultura može omogućiti proširivanje koncepta selfa kroz istraživanje, izražavanje i igranje sa različitim personifikacijama. Takođe, ona je deo uspostavljanja novih komunikacija i relacija različitih stepena intimnosti i može uticati na definisanje selfa. Priroda interneta dopušta anonimnost, može redukovati različite strahove i inhibicije i olakšati eksperimentisanje sa različitim aspektima identiteta adolescenta. U mnogim slučajevima virtuelni identitet adolescenta, koji je prisutan u internet komunikaciji, jeste nestrukturisan i prolazan i u osnovi može predstavljati vid odbrambenog ili adaptivnog funkcionisanja. Međutim, ponekada neki bitni aspekti tog identiteta mogu biti primenjeni u stvarnom životu i predstavljati potencijalni rizik adekvatne psihološke integracije adolescenata.

Ključne reči: internet, identitet, adolescenti

Funkcionalnost porodica sa adolescentima

Marina Matejević
Filozofski fakultet, Niš

U radu se razmatraju problemi funkcionalnosti porodice i konstatuje se, da funkcionalnost porodice zavisi od odnosa koji postoji između članova porodice, ali takođe i od odnosa između porodice i društva. Problemu funkcionalnosti porodice prilazi se sa aspekta sistemskog pristupa porodici, prema kome se ističe da porodicu sa adolescentom treba da odlikuje povećana fleksibilnost roditelja u odnosu na sve veću nezavisnost dece. Cilj istraživanja je

bio da se utvrdi funkcionalnost porodica sa adolescentima u odnosu na dimenzije kohezivnosti, odnosno emocionalne povezanosti i adaptabilnosti, odnosno fleksibilnosti. U istraživanju je korišćena Skala za procenu porodične adaptabilnosti i kohezivnosti, FACES (Olson, Portner & Levi, 1985). Obrada rezultata istraživanja je u toku.

Ključne reči: funkcionalna porodica, disfunkcionalna porodica, adolescenti, porodična adaptabilnost, porodična kohezivnost.

Vaspitni stilovi roditelja i emocionalna inteligencija adolescenata

Violeta Arnaudova
Institut psihologije, filozofski fakultet, Skopje

Postoje mnogobrojni načini preko kojih porodica deluje na svoje članove. Od trenutka rođenja deteta sposobnost roditelja da prepoznaju potrebe deteta i njihova spremnost da odgovore na njih, međusobni odnosi bračnih partnera, sve to oblikuje interakciju roditelj/dete, a samim tim i psihološku realnost članova porodice. Ponašanje roditelja prema detetu ima značajnu ulogu ne samo u pogledu sticanje neophodnih znanja, veština i normi ponašanja, već i u pogledu razvoja osećanja prema sebi i drugima. Emocionalno obrazovanje ne prenosi se jedino rečima roditelja, već i putem postupaka kojim roditelji pomažu deci da savladaju i upoznaju sopstvene emocije, kao i emocije drugih ljudi. Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi povezanost vaspitnih stilova roditelja sa emocionalnom inteligencijom adolescenata. Ispitivano je 80 ispitanika (36 muškog i 44 ženskog pola). Za procenu vaspitna stilova roditelja primenjen je upitnik EMBU švedskog autora Perisa i to Arindelova adaptirana forma, koja se pokazala veoma pogodnom za istraživanja u kulturološki različitim sredinama. Procenu postupaka roditelja vrše deca, tj adolescenti. Ovom skalom dobili smo podatke o pet vaspitnih stilova: odbacivanje, preterana zaštita, emocionalna toplina, nedoslednosti, favorizovanje deteta. Emocionalnu inteligenciju ispitanika testirali smo upitnikom teique-SF, čiji su autori Petrides i Furnham. Statističkom obradom rezultata konstatovali smo postojanje pozitivne povezanosti između

emocionalne topline roditelja i emocionalne inteligencije adolescenata ($r = 0.80$, $p > .01$), kao i negativnu povezanost preterane zaštite sa jedne strane i emocionalne inteligencije, sa druge ($r = -.57$, $p > .01$). Rezultati nisu pokazali povezanost ostala tri vaspitna stila i emocionalne inteligencije. Testirajući razlike između polova, u pogledu ispitivanih varijabli, konstatovali smo da adolescenti ženskog pola imaju višu emocionalnu inteligenciju u poređenju sa adolescentima muškog pola ($z = -2.71$, $p < .01$). Roditelji primenjuju različite vaspitne stilove prema muškoj, odnosno ženskoj deci. Prema ženskoj deci oni više primenjuju emocionalno topli stil ($z = 1.55$, $p < .05$), dok prema muškoj stil favoriziranja ($z = 10.67$, $p < .01$).

Ključne reči: vaspitni stilovi, emocionalna inteligencija. Adolescenti

Kriticizam roditelja, agresivnost adolescenata i sklonost ka zloupotrebi alkohola

Marija Đorđević

Administrativno-birotehnička škola, Niš

Kriticizam roditelja spada u negativne sadržaje interakcije roditelj-dete. Prema istraživanjima Harrisa i Howarda 1984, javlja se zbog nesklada vrednosnog sistema roditelja i adolescenata, kao i zbog nekih oblika ponašanja adolescenata povezanih sa potrebom za autonomijom i identitetom (B. Milosavljević, 2002).

Nepovoljna klima u primarnoj porodici, intenzivne sociokulturne i ekonomske promene u društvu, često doprinose da adolescenti razviju nepoželjne oblike ponašanja (agresivnost, delinkvencija, zloupotreba psihoaktivnih supstanci). Dosadašnja istraživanja pokazuju zabrinjavajući podatak da sve veći broj mladih ljudi koristi alkohol.

Zloupotreba alkohola definiše se kao socio-kulturno neprihvaćeno ponašanje, koje može izazvati štetne ili nepredvidive posledice po pojedinca i društvo (Savezni komitet za rad, zdravstvo i socijalnu zaštitu, prema: J. Bukelić, 2002).

Poznavanje faktora rizika – usmeriće primarnu prevenciju, koja mora biti edukativnog karaktera, kako na pojedinca, tako i na porodicu, školu i celokupno društvo.

Osnovni cilj istraživanja bio je da se ispita povezanost kritičizma roditelja i agresivnosti adolescenata, sa sklonošću ka zloupotrebi alkohola. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 180 ispitanika, učenika trećih razreda srednjih škola u Nišu. Pri ispitivanju, koristili smo bateriju testova koja se sastoji od: skale KRI-BM /1990, koja ispituje kritičizam roditelja (na osnovu procene samih adolescenata), testa agresivnosti T-15 i Mičigen test, koji meri sklonost ka zloupotrebi alkohola.

Rezultati istraživanja su pokazali da postoji značajna pozitivna korelacija između kritičizma roditelja, agresivnosti adolescenata i sklonosti ka zloupotrebi alkohola.

Ključne reči: kritičizam roditelja, agresivnost, zloupotreba alkohola, adolescenti..

Porodica i depresivnost mladih

Jelena Mladenović, Jelisaveta Todorović
Filozofski fakultet, Niš

Depresija predstavlja najčešće psihopatološko stanje koje je čovek doživljavao "od početka vremena". Verovatno ne postoji osoba koja u nekom periodu svog života nije bila, makar na kratko, loše raspoložena ili depresivna.

Depresija ima ogroman socijalni i medicinski značaj, kako zbog svoje velike rasprostranjenosti, tako i zbog izražene subjektivne patnje, poremećaja ponašanja i onesposobljavanja koja prate psihički poremećaj. Upravo iz tih razloga predmet je sve većeg interesovanja kako stručnjaka, tako i laika. Depresivnost, pa i klinički oblici depresije, u detinjstvu i mladosti i te kako postoje, što je potvrđeno brojnim istraživanjima. Ovaj rad se bavi depresivnim stanjima i raspoloženjima, tzv. Normalnih adolescenata, koja su nekad maskirana telesnim i drugim tegobama. Pokušali smo da otkrijemo da li su i na koji način depresivne tendencije u nekliničkoj populaciji mladih povezane sa nekim porodičnim obeležjima, s obzirom na to da se značaj porodice u očuvanju duševnog zdravlja dece i mladih stalno naglašava. Ispitano je 150 srednoškolaca CDI skalom (Children's Depression Inventory, autora Marie Kovacs), koja je namenjena ispitanicima

uzrasta od 7 do 17 godina. Dobijeni su brojni podaci o različitim porodičnim činiocima povezanim sa depresivnim ispoljavanjima adolescenata. Ispitanici koji potiču iz nepotpunih porodica pokazali su značajno lošiji odnos prema sebi i generalno viši nivo depresivnosti, nego njihovi vršnjaci iz kompletnih porodica. Adolescenti koji žive u porodicama sa većim brojem članova imaju značajno više interpersonalnih problema.

Nova saznanja o depresivnosti mladih u porodičnom kontekstu, mogla bi doprineti jasnijem sagledavanju ove problematike, kao i otkrivanju novih pravaca za preventivno delovanje.

Ključne reči: porodica, depresija, mladi

Doživljaj odnosa sa roditeljima , agresivnost i aleksitimija mladih sa delinkventnim ponašanjem

Aleksandra Jovanović, Jelisaveta Todorović, Bojana Ilić
Filozofski fakultet, Niš

U ovom radu razmatrana je povezanost odnosa između roditelja i dece, sa problemima u ponašanju, koji su prešli zakonom dozvoljenu granicu. Neki problemi u ponašanju mogu poticati i od urođene povišene agresivnosti dece i mladih, kao i nedostataka u sposobnosti procene sopstvenih osećanja i osećanja drugih osoba. Istraživanjem su obuhvaćeni i agresivnost i aleksitimija mladih sa delinkventnim ponašanjem.

Istraživanje je izvršeno na uzorku od 100 učenika, prvog, drugog i trećeg razreda dve srednje škole iz Niša: Gimnazija „Svetozar Marković“, i Elektrotehnička škola „Mija Stanimirivčić“, kao i na uzorku 27 adolescenata istog uzrasta iz Zavoda za vaspitanje omladine u Nišu.

Korišćeni su sledeći testovi: PRSQ, za procenu doživljaja odnosa sa roditeljima, (Karl Titze), TAS-20, za procenu aleksitimije, (Bagby, Taylor i Parker), KON-6, SIGMA za procenu agresivnosti (Konstantin Momirović, Boris Wolf, Zvonimir Džamonja). Rezultati su pokazali postojanje razlika u doživljaju odnosa sa roditeljima, ispoljavanju agresivnosti i aleksitimije između

srednjoškolaca i maloletnih delinkvenata, ali i postojanje povezanosti između doživljaja odnosa sa roditeljima, agresivnosti i aleksitimije na ispitivanom uzorku mladih sa delinkventnim ponašanjem.

Ključne reči: maloletna delinkvencija, doživljaj odnosa sa roditeljima, agresivnost, aleksitimija.

Činioci značajni za samopoštovanje adolescenata

Milica Tošic, Natalija Dimitrijević, Dušan Todorović
Filozofski fakultet, Niš

Održanje i poboljšanje samopoštovanja opisano je kao fundamentalna ljudska potreba. Visoko ili nisko samopoštovanje utiče ne samo na školski uspeh, doživljaj stresa, devijantno ponašanje u adolescenciji, već i na različito doživljavanje emocionalnih iskustva, strategije rešavanja problema, partnerske odnose. U adolescenciji razvoj osećanja sebe i predstave o sebi se intenzivira, a to nije uvek praćeno zadovoljstvom. Brojni činioci mogu uticati na stvaranje i razvoj samopoštovanja. Tokom adolescentnog perioda varijacije samopoštovanja nisu neobična pojava.

Osnovni cilj istraživanja je utvrditi da li postoji i kakva je povezanost između različitih činilaca kao što su pol, uzrast, kompletnost porodice, odnosi u porodici, materijalno-ekonomski status, s jedne strane i samopoštovanja adolescenta, s druge. Uzorak istraživanja činili su učenici osnovnih i srednjih škola iz Niša, ukupno njih 140.

Instrumenti istraživanja: Rozenbergova skala globalnog samopoštovanja (RSE), skala aktuelnog samopoštovanja (SSES), upitnik koji sadrži pitanja koja se odnose na: pol ispitanika, uzrast, obrazovanje i radni status roditelja, materijalni status porodice, kompletnost porodice i kvalitet odnosa u porodici.

Rezultati istraživanja pokazuju da je pre svega pol značajno povezan sa samopoštovanjem, kao i uzrast - znatno je više samopoštovanje srednjoškolaca nego učenika osnovne škole. Potvrđeno je i da mnogo više nego potpunost porodice razvoju samopoštovanja doprinosi afektivna atmosfera, komunikacije, interakcija i toplina u porodičnim odnosima, kako medju samim roditeljima, tako i u njihovim odnosima sa decom.

Statistički značajna korelacija sa samopoštovanjem adolescenata dobijena je na stavkama koje se odnose na telesni izgled, materijalni status i prihvaćenost odnosno neprihvaćenost u razredu.

Ključne reči: samopoštovanje, adolescenti, kompletnost porodice, kvalitet porodičnih odnosa, socio-ekonomski status.

Ženske i muške dimenzije samopojmanja

Dorđe Čekrlija, Svetlana Lazarević
Filozofski fakultet, Banja Luka, Republika Srpska

U razmatranju samopojmanja vršena je inspekcija strukture njegove strukture na poduzorcima žena i muškaraca. Time su se nastojale dobiti dalje informacije o strukturi ovog konstrukta. A identifikovanjem razlika u prirodi samopojmanja, na nivou njegovih primarnih ili specifičnih domena bi trebalo da donese i korisne praktčno primjenjiva saznanja imajući u vidu značaj samopojmanja u terapijskom i savjetodavnom radu. U istraživanju je korištena skala SC-2 koja se sastoji od 121 čestice namijenjene mjerenju šest primarnih domena samopojmanja i koja je konstruisana na osnovu šesto-domenskog modela predloženog od strane Brackena. Skala je petostepena, Likertovog formata. Podaci o pouzdanosti su zadovoljavajući i izraženi Cronbachovim α koeficijantom iznose .867 za oba pola. Ženski poduzorak je brojao 1168 ispitanica, dok je muški brojao njih 1258 subjekata. Na prikupljene podatke je primijenjena faktorska analiza sa metodom glavnih komponenti u ekstrakciji faktora i scree test u određivanju broja značajnih dimenzija. U oba slučaja je za objašnjenje prostora obuhvaćenog skalom SC-2 odabrano po pet značajnih faktora. Dobijeni faktori na ženskom i muškom poduzorku se po svojoj prirodi razlikuju što se najbolje može uvidjeti posmatranjem matrice interkorelacije faktora.

Ključne reči: Samopojmanje, faktorska analiza

Zadovoljstvo životom srednjoškolaca

Tanja Panić
OŠ "Sveti Sava", Sremska Mitrovica

Promocija pozitivne psihologije u poslednjoj deceniji iziskuje pojačan interes za optimalno ljudsko funkcionisanje, koje podrazumeva pojmove kao što su: subjektivno blagostanje, psihološka dobrobit i zadovoljstvo životom. Prvobitna istraživanja su o subjektivnom blagostanju zaključivala na osnovu izostanka psihopatoloških simptoma (Gilligan & Huebner, 2002), a danas se smatra da je psihološko ili subjektivno blagostanje neophodno sagledavati preko pozitivnih indikatora, kao što su zadovoljstvo sobom i svojim življenjem, a što bi predstavljalo zadovoljstvo životom (Cowen, 1991, prema Gilligan & Huebner, 2002).

Zadovoljstvo životom se definiše kao "sveobuhvatna procena koju osoba daje o svom životu" (Pavot, Deiner, Colvin, & Sandvik, 1991, p.150, prema Huebner, 2001). Zadovoljstvo životom se može posmatrati kao globalno zadovoljstvo i kao zadovoljstvo specifičnim domenima života kao što su porodica, škola, prijatelji (Sawatzky, 2005). U ovom istraživanju je korišćena multidimenzionalna skala zadovoljstva životom MSLSS (Huebner, 1994), sa subskalama Zadovoljstvo porodicom, prijateljima, školom, okruženjem i sobom; na osnovu njih je moguće preračunati i skor Generalnog Zadovoljstva. Pouzdanost ovih subskala je zadovoljavajuća, Kronbahovi alfa-koeficijenti se kreću od .80 do .85, jedino je pouzdanost subskale Zadovoljstvo sobom nešto niža- .63.

Uzorak je činilo 670 učenika trećeg i četvrtog razreda srednjih škola, od toga 317 iz škola u Sremskoj Mitrovici i 653 iz škola u Nišu. Istraživanjem su obuhvaćene gimnazija, medicinska, tehnička škola i stručna usmerenja trogodišnjih škola, čime je postignuto i da broj devojaka i mladića u uzorku bude relativno jednak (354 ispitanika ženskog i 316 ispitanika muškog pola).

Rezultati pokazuju da su skorovi najviši na Zadovoljstvu prijateljima, a najniži na Zadovoljstvu školom, što, pre svega, smatramo uzrasnom karakteristikom; i na Zadovoljstvu okruženjem, što je (u poređenju sa rezultatima inostranih istraživanja) sredinska specifičnost. Između ostalog, devojke su značajno zadovoljnije školom, a mladići okruženjem; učenici trogodišnjih usmerenja su u

gotovo svim domenima zadovoljniji od učenika ostalih škola. Učenici koji su svoj materijalni status procenili kao viši su takođe zadovoljniji gotovo svim pomenutim aspektima. Učenici iz Sremske Mitrovice su značajno zadovoljniji školom, a učenici iz Niša prijateljima i sobom.

Ključne reči: pozitivna psihologija, zadovoljstvo životom, srednjoškolci, socio-demografske varijable

Kako se ljudi biraju - odnos između bazičnih osobina ličnosti i sociometrijskog statusa

Kristina Stojanović, Melanija Djurović-Mistakidis
Filozofski fakultet, Niš

Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita da li i na koji način osobine ličnosti utiču na to koje ćemo ljude birati za prijatelje, partnere, saradnike. Pretpostavka od koje smo krenuli bila je da će ljudi radije birati sebi slične, tj. Osobe sa približno istim bazičnim crtama ličnosti, nego one od kojih se bitnije razlikuju. Grupi od 50 studenata prve godine Filozofskog fakulteta u Nišu zadat je jedan sociometrijski upitnik i jedan test ličnosti. Sociometrijski upitnik (V.Hedrih, 2003) sastojao se od četiri pitanja za svakog člana grupe pojedinačno - "Da li biste voleli da se družite sa ovom osobom?", "Da li biste voleli da profesionalno saradujete (učite zajedno, radite zajedno...) Sa ovom osobom?", "Da li biste voleli da imate ovu osobu za momka/devojku?" i "Da li biste voleli da imate seksualne odnose sa ovom osobom?". Posle svakog pitanja sledio je spisak svih studenata koji ucestvuju u istraživanju i za svakog je trebalo proceniti stepen u kom bi ispitanik zeleo da bude u navedenoj vrsti odnosa sa tom osobom, odnosno da odabere opciju 0 ako tu ne poznaje dovoljno da bi odgovorila na pitanje. Za određivanje osobina ličnosti korišćen je Neo Pi-R inventar ličnosti, kojim su određeni skorovi ispitanika na pet bazičnih dimenzija ličnosti. Rezultati su pokazali statistički značajnu povezanost između ispitivanih konstrukata.

Ključne reči: bazične crte ličnosti, sociometrijski status

III konferencija Dani primenjene psihologije - Knjiga rezimea -

Programski odbor skupa:

Snežana Stojiljković, predsednik, Joviša Obrenović, Goran Golubović, Snežana Vidanović, Marina Hadži-Pešić, Ljubiša Zlatanović, Miroslav Komlenić, Jelena Opsenica-Kostić

Organizacioni odbor skupa:

Vladimir Nešić, predsednik, Bojana Dimitrijević, Aleksandra Kostić, Tatjana Stefanović-Stanojević, Jelisaveta Todorović, Vesna Anđelković, Zorica Marković, Nebojša Milićević, Miodrag Milenović, Vladimir Hedrih, Slavko Milojković, Gordana Đigić

Recenzenti:

Marina Hadži-Pešić, Bojana Dimitrijević, Snežana Vidanović, Vesna Anđelković, Tatjana Stefanović – Stanojević, Zorica Marković, Joviša Obrenović, Jelisaveta Todorović, Aleksandra Kostić

Međuodorska koordinacija:

Jelisaveta Todorović, upravnik Centra za psihološka istraživanja

Prikupljanje i priprema materijala:

Snežana Stojiljković, Jelisaveta Todorović, Vladimir Hedrih

Softver za prikupljanje i procesiranje prijava:

Vladimir Hedrih

Kompjuterska oprema i prelom:

Vladimir Hedrih

Tiraž / Circulation:

150
